

1

JPOK VUN YU'UN
JCHANVUN

SBAKOJAL
CHANOBVUN

Tsotsil

Se agradece a la Comisión Nacional de Derechos Humanos
y a la Cuarta Visitadora General,
Mtra. María Eréndira Cruzvillegas Fuentes
por su colaboración para las ilustraciones de la primera página.

Li ixime toj tsots sk'oplal ta stojol stalel skuxlejal
bats'i viniketik (jech tsots sk'oplal xtok ta stojolal
skuxlejal yantik jnaklometik ta yosilal slumal
Mesoamérica), ti ixime ma'uk no'ox xu' ta lajesel
ja' xyak' kuxlejalil yo' jech mu xch'ay stalel
skuxlejal ti bats'i viniketike. Ti vinik antsetike lek
xchabiojik li sts'unubal li ixime, yu'un jech ep ta jtos
ta k'elel, jelajtik no'ox smuk'ul xchi'uk sbonal li
ixime.

Flor de Vito

BAJA
CALIFORNIA

SONORA

CHIHUAHUA

COAHUILA

BAJA
CALIFORNIA
SUR

SINALOA

DURANGO

ZACATECAS

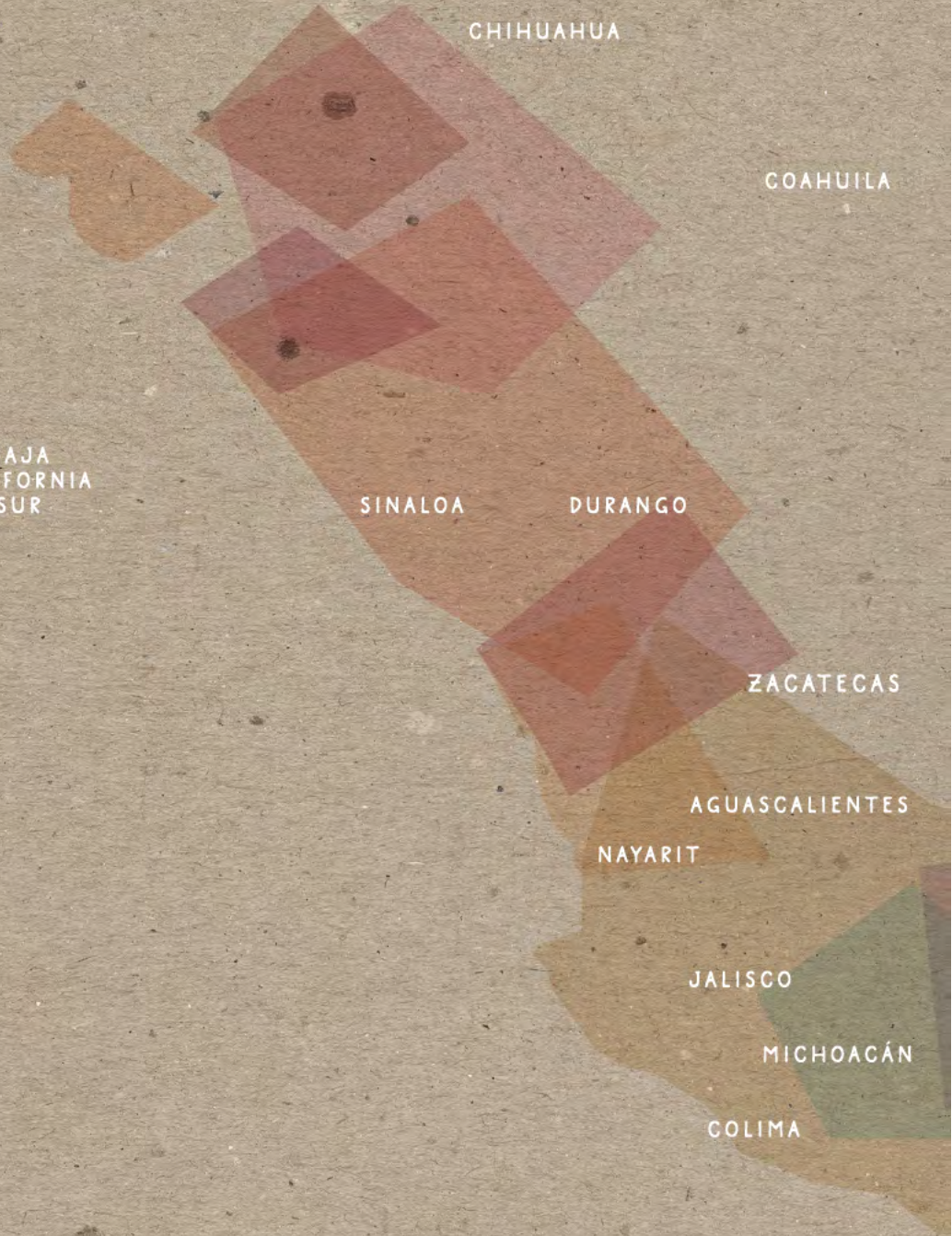
AGUASCALIENTES

NAYARIT

JALISCO

MICHOACÁN

COLIMA

NUEVO LEÓN

TAMAULIPAS

SAN LUIS
POTOSÍ

GUANAJUATO

QUERÉTARO

HIDALGO

ESTADO
DE MÉXICO

TLAXCALA

MORELOS

PUEBLA

VERACRUZ

GUERRERO

OAXACA

YUCATÁN

CAMPECHE

QUINTANA
ROO

TABASCO

CHIAPAS

Otto Granados Roldán
SECRETARIO DE EDUCACIÓN PÚBLICA

Javier Treviño Cantú
SUBSECRETARIO DE EDUCACIÓN BÁSICA

Rosalinda Morales Garza
DIRECTORA GENERAL DE EDUCACIÓN INDÍGENA

Alicia Xochitl Olvera Rosas
DIRECCIÓN DE EDUCACIÓN BÁSICA

Édgar Yesid Sierra Soler
DIRECCIÓN PARA EL FORTALECIMIENTO Y DESARROLLO
PROFESIONAL DE DOCENTES DE EDUCACIÓN INDÍGENA

Lucía Tepole Ortega
DIRECCIÓN PARA EL DESARROLLO Y FORTALECIMIENTO
DE LAS LENGUAS INDÍGENAS

Erika Pérez Moya
DIRECCIÓN DE APOYOS EDUCATIVOS

Eduardo Campos Martínez
SECRETARIO DE EDUCACIÓN EN EL ESTADO DE CHIAPAS

Elfidio Enrique Mazariegos Bartolón
DIRECTOR DE EDUCACIÓN INDÍGENA
EN EL ESTADO DE CHIAPAS

Roberto Sántiz Gómez
JEFE DE DEPARTAMENTO PARA EL FORTALECIMIENTO
DE LAS LENGUAS INDÍGENAS EN CHIAPAS

Alonso Méndez Guzmán
COORDINADOR ESTATAL DE LOS PROGRAMAS DE ESTUDIO
EN LENGUAS INDÍGENAS EN CHIAPAS

COORDINACIÓN GENERAL:
Rosalinda Morales Garza

COORDINACIÓN:
Lucía Tepole Ortega
Juana Zacarías Candelario

AUTORÍA:
Javier Gómez Sántiz
Mario Álvarez Hernández
Salvador Sánchez Gómez
Sebastián Pérez González

ASESORÍA ACADÉMICA:
Carlos Rincón Ramírez (UNACH)

APOYO TÉCNICO-PEDAGÓGICO:
Javier Huerta Sánchez
Gloria Rosario Victoria Ávila

ASISTENCIA TÉCNICA:
Fabián Hilario González
Dydy López Domínguez

COORDINACIÓN EDITORIAL:
Erika Pérez Moya
Gabriela Guadalupe Córdova Cortés

CONCEPTO GRÁFICO:
Artes de México y del Mundo S.A de C.V

ILUSTRACIÓN DE LA PRIMERA PÁGINA:
Flor de Vita Amaro Zilli

SERVICIOS EDITORIALES:
Sociedad para el Desarrollo Educativo
Prospectiva S.A de C.V

FORMACIÓN:
Gerardo Iván Viveros Aguilar

ILUSTRACIÓN:
Laura Mancilla (coordinación),
Andrea Flores Sánchez

FOTOGRAFÍA:
© Darío Riveló (portada).
Nacho López, José Vicente Recino, Ramón Jiménez,
Guillermo Aldana / Fototeca Nacho López, Comisión
Nacional para el Desarrollo de los Pueblos Indígenas.
Iván Montes de Oca Cacheux, Iván Lira Torres /
Banco de imágenes CONABIO.
Banco de imágenes Shutterstock.

© Dirección General de Educación Indígena
Avenida Universidad 1200, piso 6,
cuadrante 10, ala sur,
Col. Xoco, C.P. 03330, Benito Juárez,
Ciudad de México.

Primera edición, 2018.
ISBN: 978-607-8456-36-9

Impreso en México.
Distribución gratuita.
Prohibida su venta.

Reservados todos los derechos. Se prohíbe la
reproducción total o parcial de esta obra por
cualquier medio electrónico o mecánico sin
consentimiento previo y por escrito del titular
de los derechos.

TSOTSIL

**JPOK VUN YU'UN
JCHANVUN**

SBAKOJAL CHANOBVUN

NOMBRE DEL ALUMNO(A)

NOMBRE DE LA ESCUELA

GRADO

GRUPO

POBLACIÓN

ESTADO

Ta k'ala to slo'oil yo'onton li bats'i viniketik laj yich' meltsanel li JPOK VUN YU'UN JCHANVUN. SBAKOJAL CHANOBVUN, te la jyich' ich'el ta muk' li slo'il stalel xkuxlejaj ta sk'oponel xchi'uk ta sts'ibael bats'i k'op, jech ti jchanvune te sta sk'otol ti k'usitik yich'ojantal xchi'uk k'u x-elan ta chanel lekil p'ijubtasele.

Li jpok vun li'e yich'oj jo'koj staobil snopbenal abtel ta p'ijubtasele, li sba snopbenal abtel ja' sbi "Sk'eel xchi'uk xch'itesel chonbolometik ta anaetik" ti ja' yu'un ta chich' chanel ta sk'eel xchi'uk k'u sba ta ch'itesel li chonbolometik ti bu oy xu' ku'unintik ti oy ta kok ta jk'obtike, ja' yu'un ti jchanvunetike ta spasanbe slok'olal xchi'uk ta sts'ibabeik sbitak ta jpok stsobibal vun ts'ibetik, ak'o skolta-sba ti jchanubtasvaneje, jech ta ts'akal cha smeltsanik jun snak'obil sk'elobil xotetik.

Ta xchi'bal snopbenal abtel ja' sbi "Jpok vun stsobibal k'eojetik" yu'un jech xu' ta jtsobtik ti vo'neal k'eojetike, ti ja' no'ox ku'untik ta junjun jlumaltike, ta skolta sba ti jchanubtasvaneje, jech ti jchanvunetike lek ta st'ujanik ti k'eoj ta sts'ibtaik ta jpok svunal stsobobil ti k'eojetike; Ti yoxibal snopbenal abtel ja' sbi "K'u x-elan ti patob o'ontonale" yu'un jech mu xch'ay ta ko'ontik ti k'ux ta k'oponel ti uts' alaletike xchi'uk ti yantik chi'iltaktik ta kuxlejale, yo' jech chkak'tik ta ilel junjun jtos patob o'ontonal, li xchanibal snopbenal abtel ja' sbi "Slok'ol ixtolal pasbil" yu'un jech ta ya'ibe smelolal ti slekil ti ixtolaletik pasbil ta k'abale, chi'uk ta xchich' chanel ta metsanel li pech stajinabal li slok'ol ixtolaletike, Ti ta slajeb snopbenal abtel ja' sbi "Ve'liletik ta chich' tunesel ta k'ink'inal uts'alal xchi'uk k'ink'inal yu'un jlumaltik", ti ja' sk'an ta chkojtikintik k'usi jchopukal ve'lil ta stunesik ta junjun k'ink'inaltik ta sna uts' alaletike xchi'uk ta jlumaltike, ja' jech k'alal mi laj yo'onik ta xchanele xu' ta smeltsanik jpokuk svunal ti bu chak' ta ilel li yantik ve'liletik xchi'uk ti smuibtasobil li ve'liletike.

Skotol li k'usitik ts'ibabil ta jk'optike, ja' lek chtun ta xchanel yabtelal xchi'uk ak'o skolta sba ta sp'ijubel ti junjun ja'bil ti chanvunetikel.

SLOK'OL SPASEL ABTELAL

Leer

Observar

Cantar

Dialogar

Reflexionar

Investigar

Escuchar

Recortar

Jugar

Escribir

Evaluación

Dibujar

Lo que conozco

Trabajo en equipo

SK'OLOL K'OL

1.

SBATS'OKAL

K'U X-ELAN CHAPBIL YU'UN VINIK ANTSETIK, TI TA LEKIL KUXLEJAL, SJU'EL
TSOBLEJ XCHI'UK TI STOJOL STAK'INALE

2.

SCHATS'OKAL

SK'INAL SK'OPLAL K'USITIK OY TA OSIL BANAMIL

3.

YOXTS'OKAL

K'U X-ELAN CHAPBIL YU'UN VINIK ANTSETIK, TI TA LEKIL KUXLEJAL, SJU'EL
TSOBLEJ XCHI'UK TI STOJOL STAK'INALE

4.

XCHANTS'OKAL

K'U X-ELAN CHAPBIL YU'UN VINIK ANTSETIK, SJU'EL TSOBLEJ XCHI'UK TI STOJOL
STAK'INALE

5.

SJO'TSOK'AL

SK'INAL SK'OPLAL K'USITIK OY TA OSIL BANAMIL

K'U X-ELAN CHAPBIL
YU'UN VINIK ANTSETIK,
TI TA LEKIL KUXLEJAL,
SJU'EL TSOBLEJ
XCHI'UK TI STOJOL
STAK'INALE

SA'OBIL STUK'ILAL ABTEL:

Jsa'betik slo'il ya'iyejal ti xch'itesel chonbolometik ta junjun naetike.

STAOBIL ABTELAL:

Ti li jun snopbenal abtel cha chan k'u x-elan ta k'elel xchi'uk xch'itesel li chonbolometik ta ana jech xu' cha pasbe slok'olal xchi'uk cha ts'ibtabe sbitak ta jun jpok stsobilal vun ts'ib.

ABTEJEBALETIK:

Sakil vunetik,
Texerex,
Te' lapis,
Bonil,
Set'bil vun,
Sts'ibal bats'i k'op,
Epal jpok vunetik,
Vun,
Akuxa,
No,
Sakil muk'ta pech vun.

1. XVILET KUTIK

Chikintao xchi'uk paso ti k'usi sk'oponbot li avajchanubtasvaneje.

¿Buch'u junukal sk'an xvil?

¿Buch'utik xu' xvilik?

K'elik xchi'uk pasik ti k'usi yak' ta ilel ti avajchanubtasvaneje.

Pasik k'ucha'al xvil ti mutetike.

Ak'ik ta ilel k'ucha'al xvil ti xchanul pometike.

Vilanik k'ucha'al pepenetik.

Ak'o ta ilel k'ucha'al cha vil vo'ote.

**K'ejintaik xchi'uk avajchanubtasvanej li sk'eoj
"Uni mutetik"**

Pasik ti k'usitik chyal ti k'eoje jech k'ucha'al la achanikxa.

LI UNI MUTETIK

Li mutetike ta xvilik, ta xvilik, ta
xvilik

Li xchanul pom ta xvilik, ta
xvilik, ta xvilik

Li pepenetike ta xvilik, ta xvilik,
Jech xi vil jeeek! xi vil jeeek!, xi
vil jeeek!

2. CHONBOLOMETIK OY TA JNA.

¡Kojtikintik k'usitik chonbolomal oy ta jnatik!

Lo'ilajan xchi'uk achiiltak k'usitik chonbolomal oy ta ana.

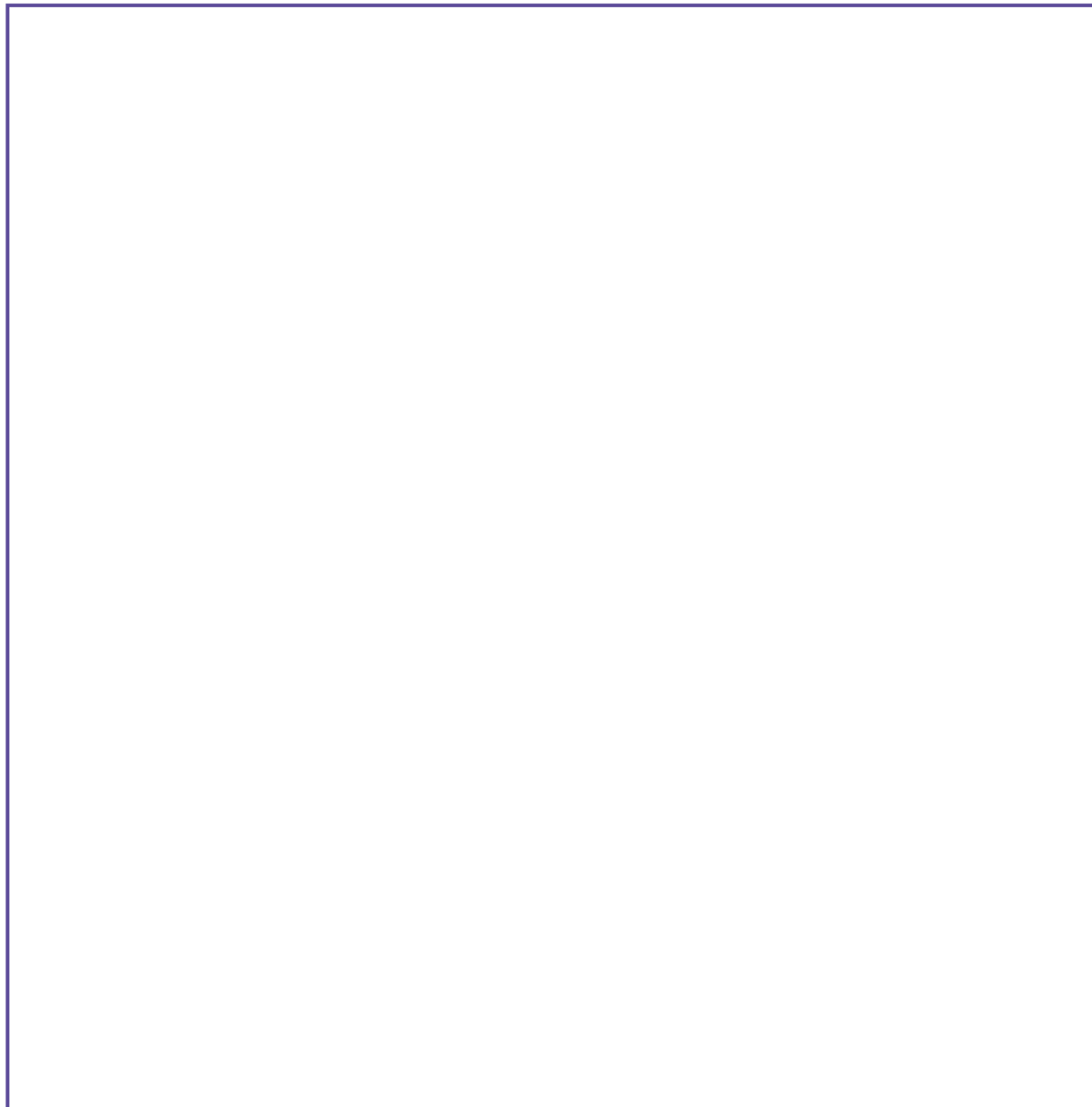
¡Ja'ik chonbolomal ta jna!

Ti avajchanubtasvaneje ta sts'ibtabe sbi li jay kot chonbolomal cha valbee.

Vulesel ta jolal

Li ta yut chanjot xchikin, pasbo slok'olal oxkot chonbolometik ti
oy ta anaē xchi'uk bono.

Tuneso set'bil sts'ibal bats'i k'op yu'un xu' cha ts'ibtabe li sbitake.
Xu' cha k'elbe li sbi chonbolomal ts'ibtabil yu'un li
avajchanubtasvaneje. R1 y R2

3. K'USI JNA'OJ

K'elo li lok'oletike

Lo'ilajan xchi'uk achiiltak

K'usitik la ak'elik ta lok'olal

Albo avajchanubtasvanej sbi ti chonbolometik la ak'elik, yo' jech xu' ta sts'ibta ta yav ts'ibetik.

Ech'an ta yav ts'ibetik; kitso ti bu ts'ibabil sbi ti chonbolometik ti bu mu xch'i ta nanatike xchi'uk joy kitso ti sbi chonbolometik ti xch'iik ta nanatike.

Tak'o li k'usi cha jak'bat yu'un avajchanubtasvaneje.

¿K'usi chonbolomal xa vojtkin?

¿Bu xch'iik?

¿K'usi chonbolomal mu'yuk avu'unik ta naik? ¿K'u yu'un?

4. LO'ILTAIK ELENIL CHONBOLOMAL OY TA ANAIK.

Ta jtsopoltsop lo'iltaik ti k'usi cha jak'bate:

¿K'u x-elan ti chonbolometik oy ta anae?

¿K'usi sve'ik?

¿Buch'u sk'el?

5. JCHAPANBATIK YU'UN JECH EP TA JCHANTIK BATEL

Komon lo'iltaik ta tsopoltsop li k'usi sjak' junjun chol ts'ibabil k'ope

¿Buch'u toj ep chonbolometik oy ta sna?

¿Mi cha k'an ba jvu'lantik?

Albo xchi'uk ak'o sts'ibta avajchanubtasvanej ti ¿K'usi ba jak'betike li buch'u va jvu'lantike?

¿Buch'utik ta sjak'be ti k'usi ta jk'an jna'tike?

¿K'u x-elan lek ta jpasbatik? Ak'o sts'ibta avajchanubtasvaneje.

K'opono xchi'uk avajchanubtasvanej ti k'usi komon la ats'ibtaike.

Lok'tao ta avun ti chololchol ts'ib ti la sts'ibta ti avajchanubtasvaneje.

6. SA'EL LO'IL A'YEJ

Ba jvu'lantik stot sme' jchiiltik ta chanvun

Cha' k'opono xchi'uk avajchanubtsavanej ti k'u x-elan lek ta jpasbatik k'alal chi jbat ta vu'lale.

Ich'o batel avun ti bu alok'taoj ti sjak'obil lo'ile.

Ts'ibtao ti k'usi cha chikintae xchi'uk ti k'usi cha k'ele.

7. **CHIKINTAIK XCHI'UK TAK'IK TI K'USI SJAK' TI AVAJCHANUBTASVANEJE**

¿K'usi spas li ts'i'e?

Jpastik k'ucha'al x-anilaj

Avananik k'ucha'al spas ti ts'i'e

Chikintaik sk'eoj ti avajchanubtasvaneje

K'ejinanik xchi'uk pasik ti k'usi chyal ti sts'ibalil k'eoje

UNI TS'I'ETIK

Ta kakan chi anilaj.
Ta kakan chi ak'otaj
chi xanav ti bu ta jk'upine
ta xi p'itp'un, xi p'itp'un.

(oxkoj)

8. KOMON K'OPONTIK VUN

K'opono xchi'uk avajchanubtasvanej sbi li chonbolometik ti li' pak'ajfik ta vune.

Joy kitso ti chonbolometik laj ak'eliktal ti bu lij ay ta vu'lajele.

chij

chitom

t'ul

me'alak'

vakax

kots

pech'

ka'

ts'i'

Slik'eb ts'ibetik

Joy kitso ta k'usukal sbonal ti slik'eb xot li ta junjun jp'el ts'ibetike:

CHIJ

CHITOM

T'UL

ME' ALAK'

VAKAX

KOTS

PECH

KA'

TS'I'

Sta'kubtasel p'el ts'ibetik

Ts'ibtao li k'opojel xot ti bu ch'abal ts'ibabil ta junjun p'el k'ope.

ch__j
ch__t__m
t'__l

m__'__l__k
v__k__x
k__ts

p__ch'
k__'
ts'__'

9. K'USI JNAOJ

Lo'iltao ta tsopoltsop ti k'usi la achan talel ti k'alal lij ay ta vu'lale

¿K'usi chonbolomal la ak'el?

¿K'u x-elanik?

¿K'usi spasik?

¿Buch'utik laj vu'lanantik?

¿K'usi stu yu'unik?

Lo'iltaik k'u x-elan la apasabaik k'alal la ayik ta vu'lale.

10. SK'AK'ALIL SET' VUN SNOBENAL STUK'IL SMELOLAL

Set'o li slok'ol chonbolometik. R3

Tajinan ta sa'el xchiil junjun slok'olal.

11. ¡STS'IBAL JK'OP!

K'opono xchi'uk avajchanubtasvanej li t'imanbil lok'olaetik xchi'uk ts'ibal k'op ti oy ta yut snail chanobvune.

A a ajan	B b ba	CH ch chitom	CH' ch' ch'o
E e ajan	I i ich	J j jay	K k ka'
K' k' k'ib	L l lobol	M m me'el	N n ni'
O o om	P p pepen	P' p' p'in	R r ravel
T t te'	T' t' t'ul	Ts ts tsek	Ts' ts' ts'i'
U u u	V v vakax	X x xonobil	Y y yuy
;			

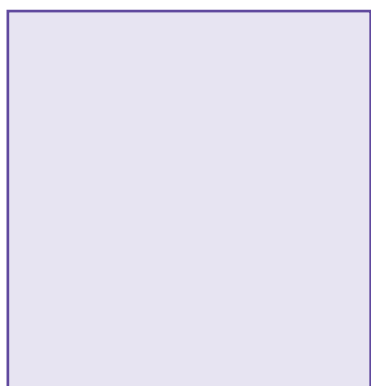
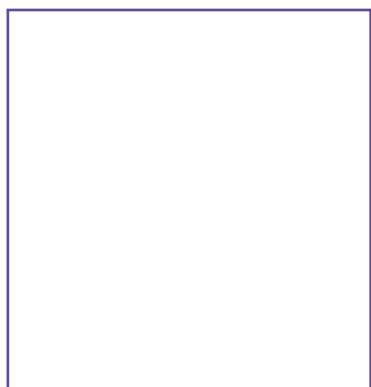
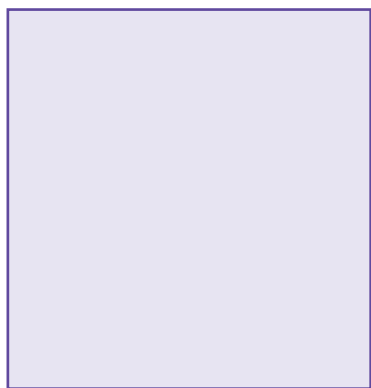
12. SMUK'TA XOTAL AK'BIL BIILETIK

Ak'o ta ilel li ta t'imanbil ts'ibal k'op ti muk'ta xot sts'ibal slik'eb abie.

Alo yan p'el k'opetik jech k'ucha'al slik'eb sts'ibal abie.

Ts'ibtabo ta yut chanjot xchikin ta olon sbi lia achiiltak ta abtel.

Xu' skoltaot avajchanubtasvanej.

K'opono ti sbi achiiltak la ats'ibtae.

13. OJTIKINO MUK'TA XOT TS'IBETIK.

Ta yut chanjot xchikin chol ts'ibtao ti sbi achiiltak ts'ibtabe. jech k'u cha'al f'imanbil ts'ibal xotetik ta ta yut chanobvun.

K'opono ti sbi achiiltak la atsi'btae.

14. TA TS'IBAEI

Set'o xchi'uk pak'bo sbi ta yolon ti junjun lok'olale. R4

K'opono li sbi ti chonbolometike.

15. ¿BU CH'EMIK?

Set'o lok'eltal pech tuch'elal vunetik ti oy slok'olal xchi'uk sbi li chonbolometike. R5

Ch'ako li pech tuch'elal vunetik. Paso ta tsop li slok'olal chonbolomal oy ta ana xchi'uk paso tsop li chonbolomal oy ta te'etik, k'ejo ta uni kaxa.

16. TS'AKUMTASO COLOLCHOL LO'IL

Ts'ibtao sbi lok'olal ta kitsbil ts'ib yo' jech cha ts'akubtas li chololchol loile k'ope.

K'opono li chololchol lo'il k'ope la ats'akumtase.

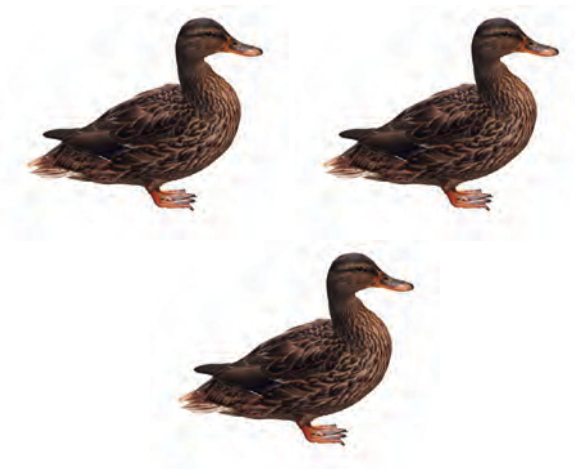
Ta _____ oy jkot _____.

Ta _____ J-antun oy _____.

Ti Xmale oy yu'un _____ ta _____.

17. JK'ELTIK EPAL JPOK VUNETIK

Ta tsopoltsop jk'eltik epal jpok vun ti bu jk'eltik epal chonbolometike

T'ujik jpokuk vun K'elbik slok'olal yo' jech xu' cha cholbik smelolal.

¿K'usi chonbolomal la ataik ta k'elel?

18. K'U' X-ELAN SLOK'OLAL JPOK VUN

Lo'iltao li k'usitik la avile

¿K'usi lok'olaletik te oy ta spat li vune?

¿K'usitik oy te ta spat ti jpok vune?

¿Bu junukal lok'olal xvulan ta ajal?

19. TOJ K'UPIL SBA CHONBOLOM

Albo k'usi sbi ti chonbolom toj ep ak'anoje. Xchi'uk lo'iltao k'u sba yelanil.

Pasbo slok'olal ti chonbolom toj lek ak'anoje xchi'uk bono.

Tuneso set'bil sts'ibal bats'i k'op yu'un xu' cha ts'ibtabe li sbie.

20. KOJTIKIN JPOK TSOBILAL LOK'OL VUN

K'elik xchi'uk avajchanubtasvanej yilobal jpok tso'bilal lok'ol vun.

Albo avajchanubtasvanej ak'o sts'ibta k'usi stu ku'untik li jpok tso'bilal lok'ol vune.

21. ABTEJKUTIK

Vuleso ta ajolik sbi ti chonbolometik x-ayan ti bu li ay ta vu'lale.

Ak'o ta iluk ti bu cha pasbe slok'olal ti avabtele.

Pak'o xchi'uk lok'tao jkot chonbolom ta junjun sakil vunetik, xchi'uk bono.

Ts'ibtabo sbi ti chonbolom la alok'tae. K'elo yilobal.

22. LI K'OP TA PECH VUN

K'oponbo achiiltak ti k'usi la ats'ibta ta sakil vunetike.

Ta junjun tsop k'elik mi lek la ats'itabeik sbi ti lok'olal la apasike.

23. ABTEJUKUTIK JKOTOLTIK

Komon t'ujik ti bu alak' sba xchi'uk k'elik mi mu'yuk cha' lik x-och jun ts'ibabil abtelal.

Mi tsuts avunik spasel ti abtelale cholanik li epal pech sakil vunetik k'ucha'al cholbil ts'ibabil k'op xotetik ta ta yut chanobvun. K'ejik ta yut pakbil vun.

24. XCHI'UK ACHIILTAK TA ABTEL:

- 1.- T'ujik slok'olal k'usi xa vak'beik ta spat li avunike.
- 2.- Ts'ibtabeik yak'obil ta ilel.
- 3.- Ts'ibtabeik sbi achiiltak ta t li slok'ebal avabtelalike.
- 4.- Ts'isik li jpok svunal lok'olaletike.

25. JPOK SVUNAL TSO'BOBIL LOK'OL IXTOLAL

Jchapanbatik yu'un xk'ak'tik ta ilel ti slok'ebal abtelale.

26. SK'AK'ALIL YAK'EL TA NA'EL LO'IL K'OPETIK

Ta junjun tsop ak'ik ta ilel ta stojolal achiiltak ti slok'ebal avabtelike.

27. CHKAK'TIK TA ILEL K'U X-ELAN YABTEL JCHIILTAKTIK.

Mi la ak'upinbe yabtel achiiltake toyo sme'ak'ob:

Mi mu la ak'upinbe yabtel achiiltake chimano yalel sme'ak'ob.

28. CHKAK' TA ILEL K'USI LA JCHAN

K'elo xchi'uk k'opono ta junjun chol li lo'ile, ja' jech cha pas lok'olal li'e ti bu chvul ta ajol ti k'usi la achane.

Sjak'el lo'il	Lek ta jpas	Batel lek ta jpas	Ta jk'an jkolta
¿Jcholbe smelolal k'ucha'al lek xch'i ti chonbolometike ta nae?			
Xu' ta jchak' slok'olal chonbolometik yu'un xkak' ta ilel ti k'usitik xch'i ta naetike chi'uk ti k'usitik xch'i ta te'tike.			
Ts'ibtabe sbi jchiiltak ta chanvun.			
Lek ta jts'ibta jbi.			
Xu' ta jpas slok'ebal abtelal yu'un xkak' ta ilel ti k'usi laj chane.			

SA'OBIL STUK'ILAL ABTEL:

Komon jsa'betik, jts'ibabetik xchi'uk jch'akantik li k'eojetik ta
jlumaltike.

STAOBIL ABTELAL:

Li ta snopbenal abtelal ta xa ts'ibta li k'eojetik yu'un alumale, ak'o skoltaot
avajchanubtasvanej ta xcholel yo' jech cha meltsan li tsobobilal k'eojetik.

ABTEJEBALETIK:

Sakil vunetik,
Texerex,
Te' lapis,
Bonil,
Set'bil vun,
Sts'ibal bats'i k'op,
Epal jpok vunetik,
Vun,
Akuxa,
No,
Sakil muk'ta pech -vun.

1. KOJTIKINTIK K'EJIMOL

¿Mi cha k'upin cha k'ejin?

Albo sbi k'usi k'ejimol xa vojfikin yo' jech xu' ta ts'ibta ti avajchanubtasveneje.

K'ejintao ti k'ej ti toj ep ak'upinoje.

Lok'tao li ta kitsbil ts'ib sbi k'ejal ti la sts'ibta avajchanubtasvaneje.

2. K'USI JNA'OJ

Lo'iltao k'usitik cha k'el li' ta lo'k'olale.

3. TA JUNJUN TSOP LO'ILAJANIK TAIK K'USI

K'inetik ta pasik ta ana

Tak'ik li junjun sja'k'obil li'e:

¿K'usi k'inal spasik ta anae?

¿Buch'u xchapan xchi'uk buch'utik spasik li abtelale? ¿K'u yu'un?

K'inetik ta spasik ta alumal

Lo'iltao ta akotolik ti jak'obil k'opetik li'e:

¿K'uxi x-elan spasik li k'inetik ta alumale?

¿K'usi k'inal xa vojtkin?

¿K'u yu'un cha pasik li k'ine?

¿K'usi sk'eojal k'in xvul ta ajol?

¿K'usi vobetik chtun ta junjun sk'inal ti alumale?

¿Buch'utik stijik ti vobetike?

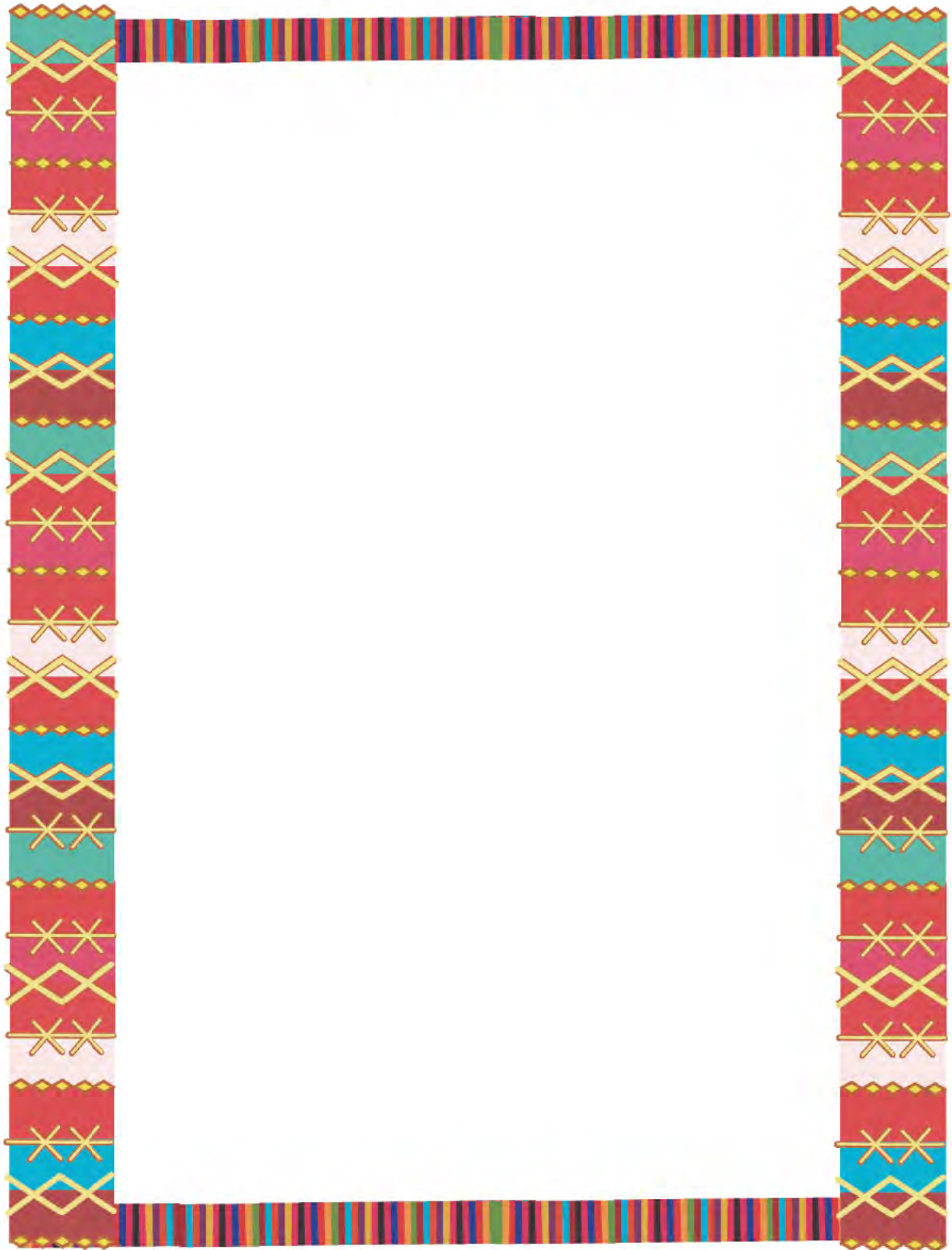
¿Mi xa na' stijel junuk vobal?

**Li' ta yut chanjot xchikin pasbo slok'ol k'usi vobal xa
vojtkin xchi'uk ts'ibtabo li sbie.**

K'oponbo sbi li vobetik la apasbe slok'olale.

4. SA'EL LO'IL A'YEJ

Komon jchaptik ti buch'u junukal yajval jlumaltik jk'anbetik vokol yu'un ak'o tal svu'lanukutik yo' jech ta scholbutik slo'ilal sk'oplal sk'inal ti jlumaltike.

Ts'ibtao xchi'uk avajchanubtasvanej jlik vun ti bu xyich' k'anbel vokol ta svu'lanukutik ti jchiiltik ta jnakleje.

Albo avajchanubtasvanej ak'o sts'ibta sja'k'obil lo'il ta stojolal ti buch'u ta svu'lanukutike.

Lok'tao ta avun li sjak'obil lo'ile

Lo'ilajkutik xchi'uk j-abtel jpatan

Mu xch'ay ta ajol sts'ibael ti lo'ile.

Jak'o skotol k'usitik cha k'an cha na'be smelolal ti k'eojetik ta junjun k'in ta alumale.

5. ¿K'USI LAJ ACHAN?

Lo'iltao xchi'uk achiiltak ti k'usi laj achan k'alal ay vu'lanuk ti abtel patane.

Ta tsopoltsop lo'iltaik stuk'il smelolal li chololchol sjak'obil lo'il.

¿K'usi slekilal tal ta avo'onton k'alal la ava'ibe sk'ejimol ti abtel patane?.

Mi xko'olaj sk'eojal k'ucha'al k'in cha pas ta anae.

6. KA'ITIK K'EJIMOL

Xchi'uk avajchanubtasvanej a'iyó ti k'ejó ti nak'tal ta
snak'obil lo'ilale.

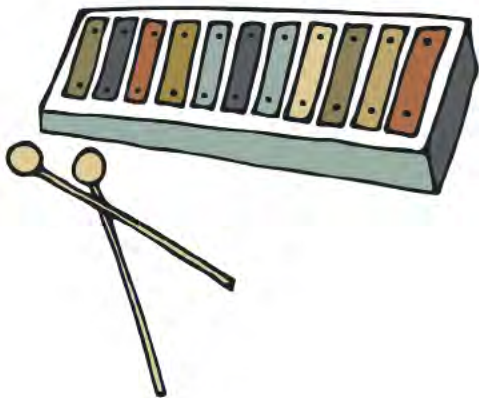
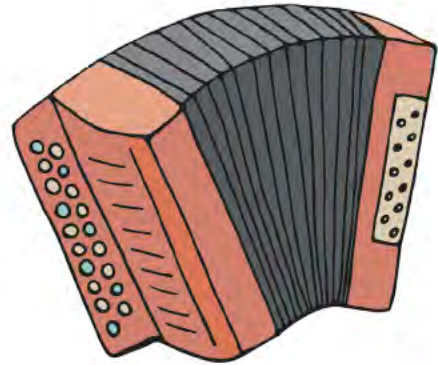
Cha'k'ejintaik li k'ejó xchi'uk achiiltake.

Lo'iltao k'usi k'eojal cha k'upin xchi'uk albo smelolal
¿K'u yu'un?

Joy kitso ti vobetik ti cha vojtikine.

7. ABTEJUKUTIK JKOTOLTIK

Ta junjun tsop xchi'uk ak'o skoltaot avajchanubtasvanej ts'ibtao ta sakil vunetik li k'eoje. K'ejo ta yut pak'bil vun.

8. **VOBETIKE YU'UN K'EJIMOL**

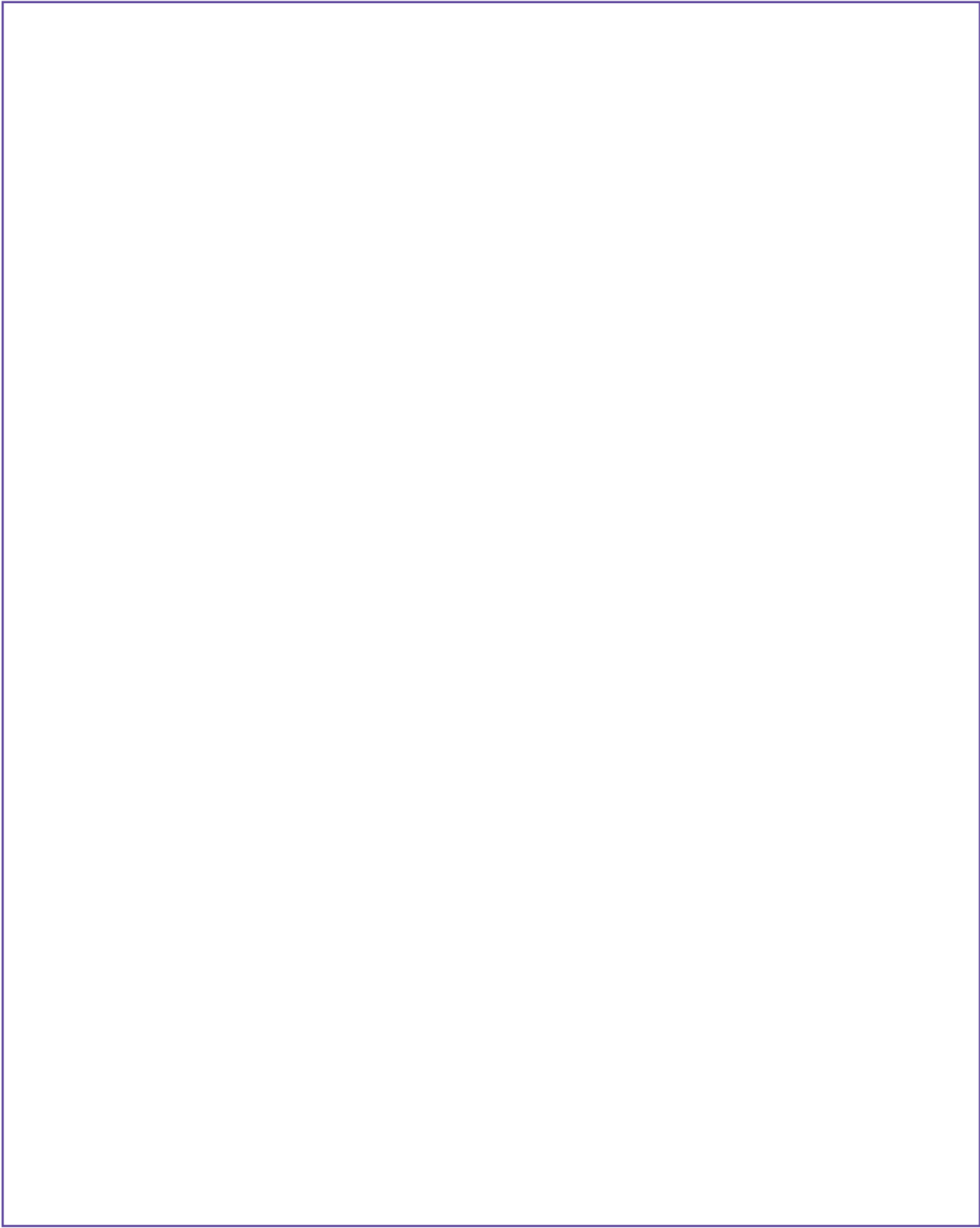
Lo'ilajanik xchi'uk achiiltak yu'un li sjak'obile k'ope.

¿K'usi vobal chak'an cha tunes yu'un li k'ejimole?

Joy mako ti bu junukal vobal cha k'an cha tije.

Li ta yut chaot xchikin lok'tao abtejebal k'ejimol oy avu'un ta ana xchi'uk tsi'btabo sbi.

9. LI JBEK'TAL

K'ejintao li bik'tal k'ej "Oy ku'un, oy ku'un, oy ku'un.
Ak'o ta ilel ta atojolal ti k'usi chyal ti k'ejile.

K'EJIMOL OY KU'UN, OY KU'UN, OY KU'UN

Oy chap'ej kuni saf sna'ik xk'elvan,
Oy jun kuni ni' yu'un ta xich' ik',
Oy jun kuni e lek sna' xk'ejin xchi'uk,
Oy chib kuni jk'ob ja' jech ta smaj sbaik.
Tan, tan, tan, tan.

Oy chib kuni chikin lek xai'ik a'yey,
Oy chib kuni akan. lek sna'ik x-ak'otaiik iech chal.

Ta

(C

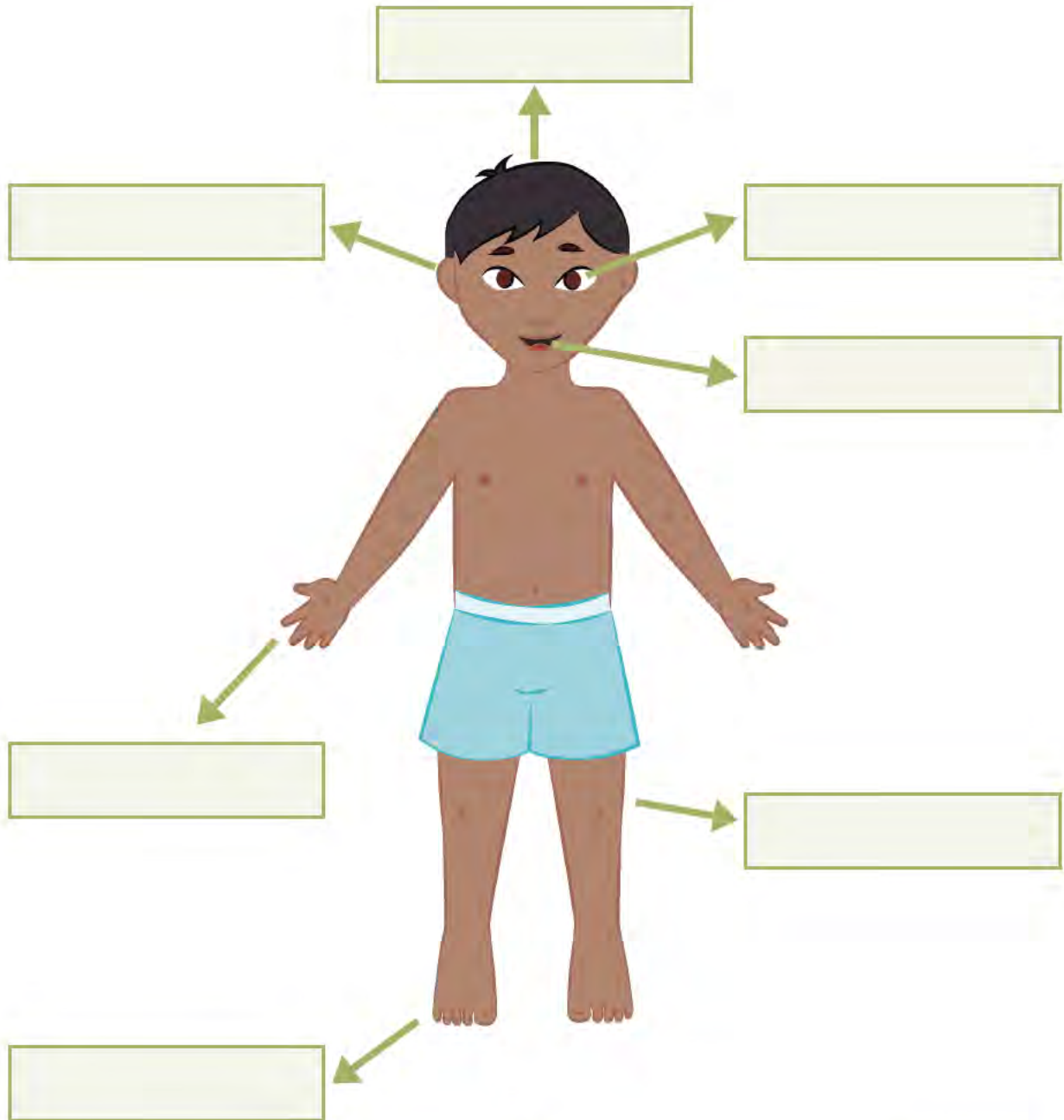

Lo'iltao xchi'uk achiiltak li jbek'tal jvinkileltik ti xu' chtun k'ucha'al vobetik.

T'uno bu oy kok jk'obtik ta jbek'talil.

Set'o lok'el tal ti k'usi cha k'anbat xchi'uk pak'o li ta lok'olal ti bu xchak' ta ilel jbek'tal jvinkileltik ti xu' chtun k'ucha'al vo'betike. R6

10. ACH' K'EOJETIK

Ka'itik ach' k'eojetik.

Lo'iltao k'usi k'eojal toj lek la ak'upin ¿K'u yu'un?

¿K'usi jelel cha va'i li k'ejimol sk'in al amal xchi'uk ti ach' k'eoje?

Ak'o skoltaot avajchanubtasvanej ta ts'ibael ta yut chaot xchikin chibuk smuk'ta bi ach'/k'eojetik ti ja'/to no'ox la achikintae.

11. ST'IBAL JK'EOTAK

Komon k'elik ta tsopoltsop li

... ..

12. CH'AKO VO'BETIK

Set'o lok'el tal slok'ol vobetik. R 7

Te ta yut chanjot xchikin ta ts'et k'ob pak'o li bats'i vobetik stunesik ta sk'in k'inal alumal, ta bats'i k'ob pak'o vobetik stunesik ta k'in k'inal ta anae.

**Vobetik stunesik ta sk'in
k'inal alumal**

**Vobetik stunesik ta k'in k'inal
ta anae**

13. JK'ELTIK YANTIK SVUNAL K'EOJETIK

Ta jtsopoltsop k'elik epal jpok tsobilal vun k'ej ti bu ts'ibabil epal k'eojetike.

Lo'iltaik k'u x-elan cholbil talel ti ts'ibal k'eojetike.
Ak'ik ta ilel ta stojolal achiiltak ti k'usitik la achanike.

14. TAJIMOL SET-SET IXTOLAL

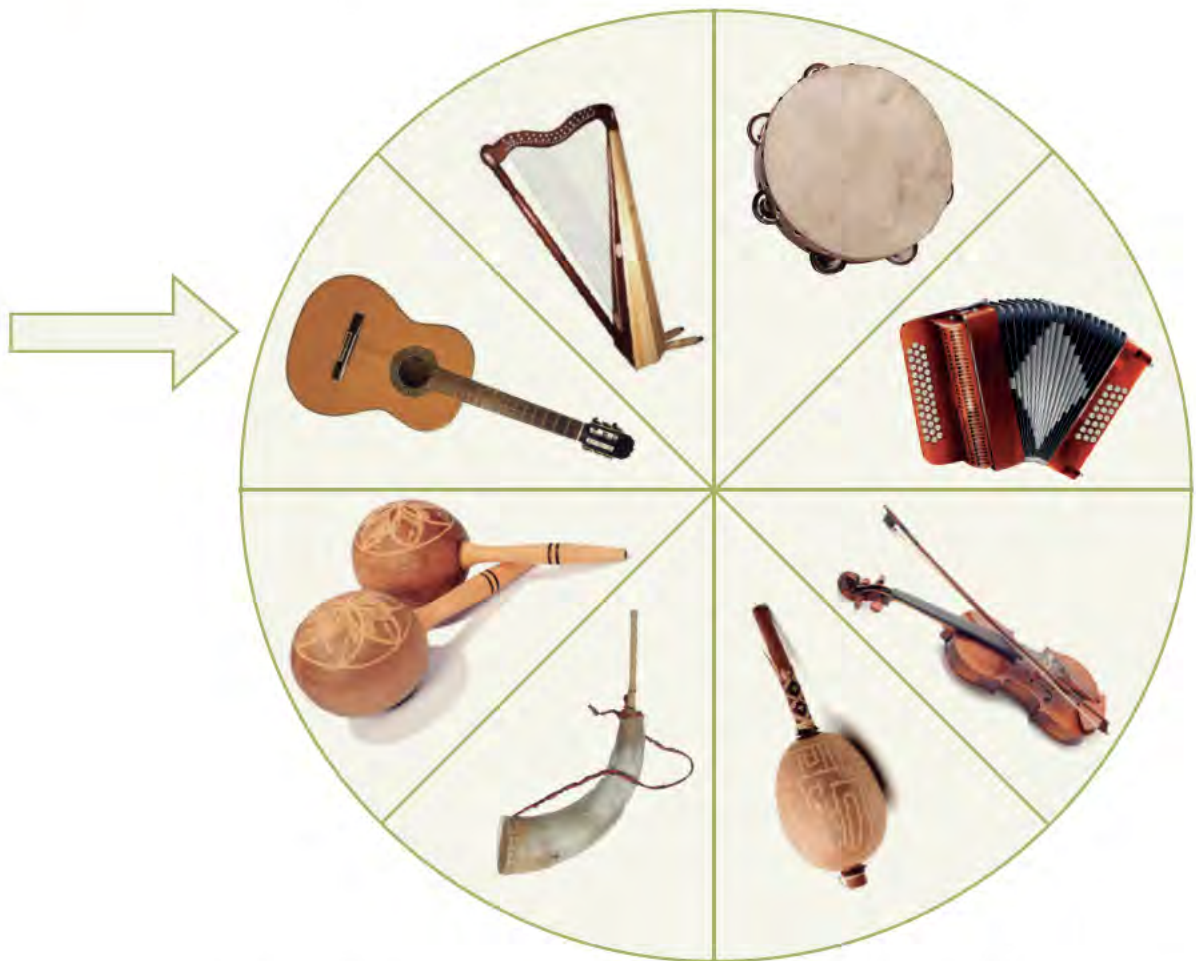

Tsobabaik ta junjun tsop

Tajinanik ta set-set ixtolal

**Ts'ibtao ta avun li sbi li lok'olal ti xyak' ta ilel ti ti'bol
k'alal chpaj ta joyetel li set-set ixtolale. K'elbo yilobil.**

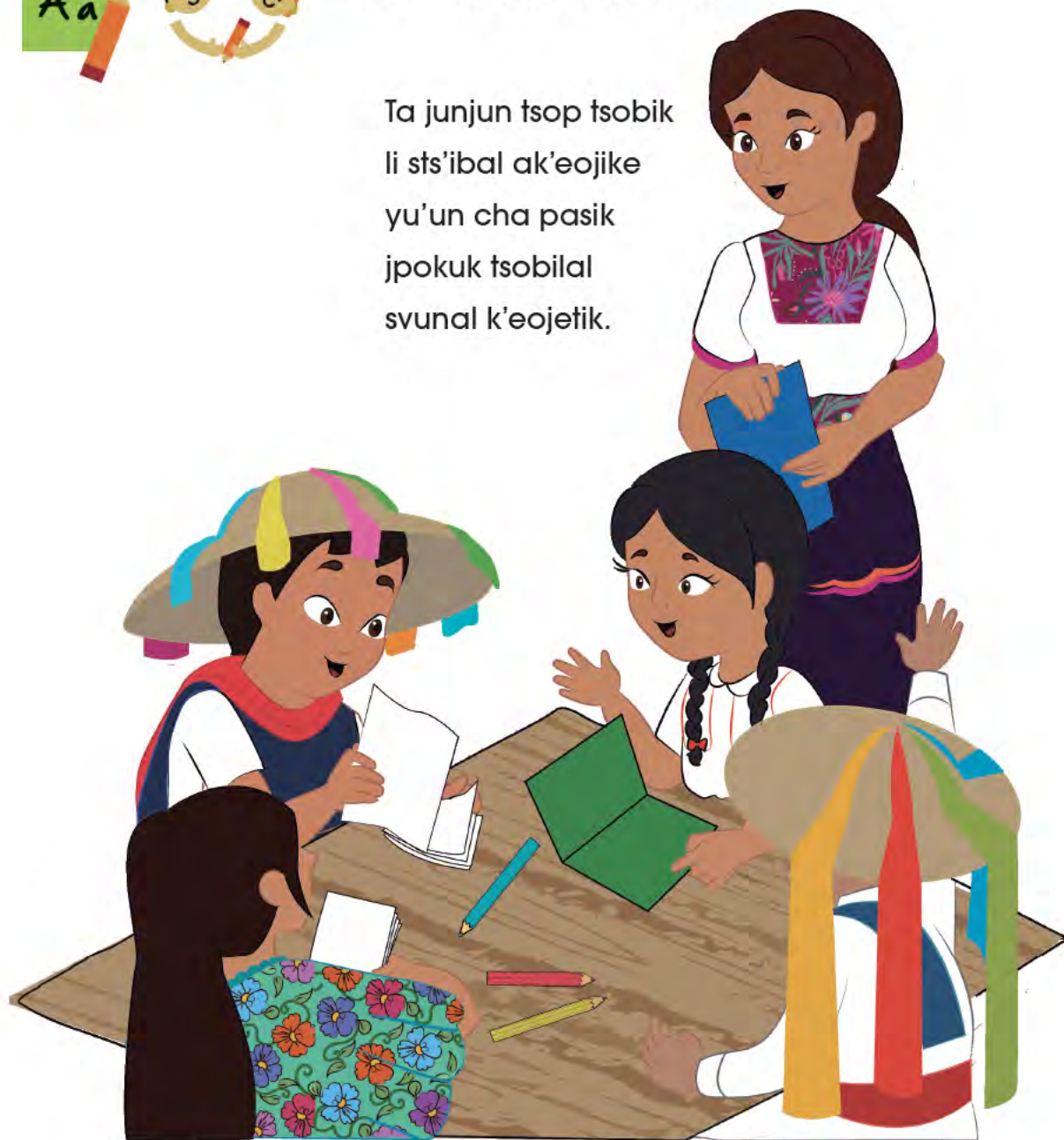

Xchi'uk avajchanubtasvanej meltsano ats'ib xchi'uk k'oponoik li sbi lok'lal la ats'ibta ta stojolal li achiiltake.

15. ABTEJKUTIK JKOTOLTIK

Ta junjun tsop tsobik
li sts'ibal ak'eojike
yu'un cha pasik
jpokuk tsobilal
svunal k'eojetik.

Xchi'uk achiiltak ta ju tsop

Komon t'ujik k'usi lok'olal chbat ta spat jpok
stsobilal svunal ti k'eojetike.

Ts'ibtaik yak'obil ta ilel

Ts'ibtaik smuk'ta bi li k'eojetike.

16. JSA'TIK XCHI'UK SEP-SEP NEN

A a

Ta tsopoltsop tuk'ibtasik ats'ibik jech ak'o skoltaoxuk li avajchanubtasvaneje.

A a

Cha' pasik ta ach' li ts'ibal k'ej ti bu laj atuk'ibtasike, jech ta xa tik'anik xtok ta jpok svunal k'ej.

17. TS'ISBETIK TSOBILAL S

Ak'o skoltaokutik
junuk totil me'il ta
ts'isel li svunal
jk'ejtike.

18. XCHI'UK JVOB

Ta junjun tsop jpastik vobetik.
Jchantik k'eojetik xchi'uk epal vobetik

19. K'AKTIK TA ILEL XCHI'UK TA A'IYEL LI JPOK SVUNAL K'EOJE

Ta junjun tsop ak'ik ta ilel xchi'uk ta a'iyel li jpok tsobilal svunal k'eoje.

20. CHKAK' TA ILEL K'USI LA JCHAN

K'elo xchi'uk k'opono ta junjun chol li lo'ile, ja' jech cha pas lok'olal li'e

ti bu chvul ta ajol ti k'usi la achane.

Sjak'el lo'il	Lek ta jpas	Batel lek ta jpas	Ta jk'an jkolta
¿Jcholbe smelolal sk'eojal sk'in k'inal ta sna ust' alalil?			
Xu' ta jchak' sk'eojal sk'in k'inal ta sna ust' alalil xchi'uk sk'in k'inal jlumal.			
Ta jna' sk'eojintael sk'eojal sk'in k'inal spasik ta jlumal.			
Ta jna' sts'ibael k'eojetik.			
Xu' ta jpas jpok tsobilal svunal k'eoje			

SA'OBIL STUK'ILAL ABTEL:

Snopbenal xchi'uk yich'el ta muk' patob o'ontonal ta uts' alalettik
xchi'uk ta skotol jnaklometik.

STAOBIL ABTELAL:

Yich'el ta muk' patob o'ontonal ta uts' alalettik xchi'uk ta skotol jnaklometik yo'
jech xu' jpasbetik slok'olal patob o'ontonalettik ta sakil muk'ta pech vun.

ABTEJEBALETIK:

Sakil vunetik,
Texerex,
Te' lapis,
Bonil,
Set'bil vun,
Sts'ibal bats'i k'op,
Epal jpok vunetik,
Vun,
Akuxa,
No,
Sakil muk'ta pech -vun.

1. ¡XKOJTIKIN U'TS ALALIL!

Xchi'uk achiiltal ak'ik ta ilel k'u/sba spatbe sba yo'ontonik ta anaiké.

Lok'tao li avuts' avalal xchi'uk ts'itabo sbiik.

<p>Amoltotak</p>	<p>_____</p>	<p>_____</p>	<p>_____</p>	<p>_____</p>
<p>Atot ame'</p>	<p>_____</p>		<p>_____</p>	
<p>Abankil avits'intak</p>	<p>_____</p>	<p>_____</p>	<p>_____</p>	<p>_____</p>

2. JCHANTIK PATOB O'ONTONAL

Patbo yo'onton achiiltak xchi'uk avajchanubtasvanej.

Lo'iltao k'usi chvul ta ajol k'alal cha patbe yo'onton ti achiiltake.

Mi oy jelel la spas pat o'onton
ta stojol ti achiiltake.

Mi jelel patob o'ontonal cha
tunes k'alal cha patbe yo'onton
achiiltak, k'alal cha patbe
yo'onton avajchanubtasvanej
xchi'uk k'alal cha patbe yo'onton ti
atot ame'e.

3. **LO'ILTAO STUK'IL SMELOLAL LI CHA' CHOLOLCHOL TS'IBABIL K'OPE**

Ak'o ta ilel k'u x-elan spatbe sbaik yo'ontonik avuts' avalal ta anae.

Mi oy k'usi jelel cha ta ta k'elet k'alal cha patbe yo'onton achiiltake, avajchanubtasvanej xchi'uk avuts' avalale.

Ta tsopoltsop chapik xchi'uk pasbik slok'olal ta sakil muk'ta pech vun ti chopolchop patob o'ontonale.

4. PATOB O'ONTONAL TA CH'IVIT

Lo'iltao xchi'uk achiiltak li k'usi sjak' li chololchol ts'ibabil k'ope.

¿K'u x-elan spatbe sbaik yo'ontonik ta ch'ivit?

¿K'u x-elan cha patbe/aba avo'ontonik xchi'uk avuts' avalabike ta ch'ivite?

¿K'u sba patob o'ontonal ti ep buch'utik stunesike?

5. SA'EL LO'IL A'YEJ

Jhapanbatik yu'un ta jsa'betik slo'ilal ya'yejal ta stojolal patob o'ontonal.

Albo avajchanubtasvanej ak'o sts'ibta ti chololchol sjak'obil a'yej.

Lok'tao ta vun ti k'usi la sts'ibta ti avajchanubtasvaneje.

Ba jvu'lantik mol j-abtel patan ta jlumaltik xchi'uk ts'ibtao ti k'usi slo'iltabote.

Ich'o batel avun ti bu ats'ibtao ti chololchol sjak'obil lo'ile.

Lo'iltabo achiiltak ti k'usi la ak'el k'alal ay avu'lan avuts' avalabe.

Ts'ibtao ti k'usi la slo'iltae.

6. JVU'LAN UTS' ALAL

Chiinik batel atot ame' ba vu'lano avuts' avalal yo' jech cha k'el xchi'uk cha chikinta ti k'u x-elan ta spatbe/sbaik vo'ontonike.

Lo'iltabo achiiltak ti k'usi la ak'el k'alal ay avu'lan avuts' avalabe.

Ts'ibtao ti k'usi la slo'iltae.

7. JK'ELTIK SLOK'OLAL PATOB O'ONTONAL

Ta tsopoltsop k'elik slok'olal patob o'ontonal xchi'uk lo'iltaik ti k'usi cha k'elike.

8. JPASTIK SET'BIL JPECH VUN

Set'o li jpech set'bil vun te lok'tao li patob o'ontonale. R8 y R9
K'opono xchi'uk achiiltak.

Chol pak'o ta yut chanobvun li set'bil vun ti bu ts'ibabil ti patob
o'ontonale yo' jech xu' cha k'opon junjun k'ak'al. K'elbo yilobil.

hakun

lioyoxuke

texakom

tanato

tata/yaya

te xa kom

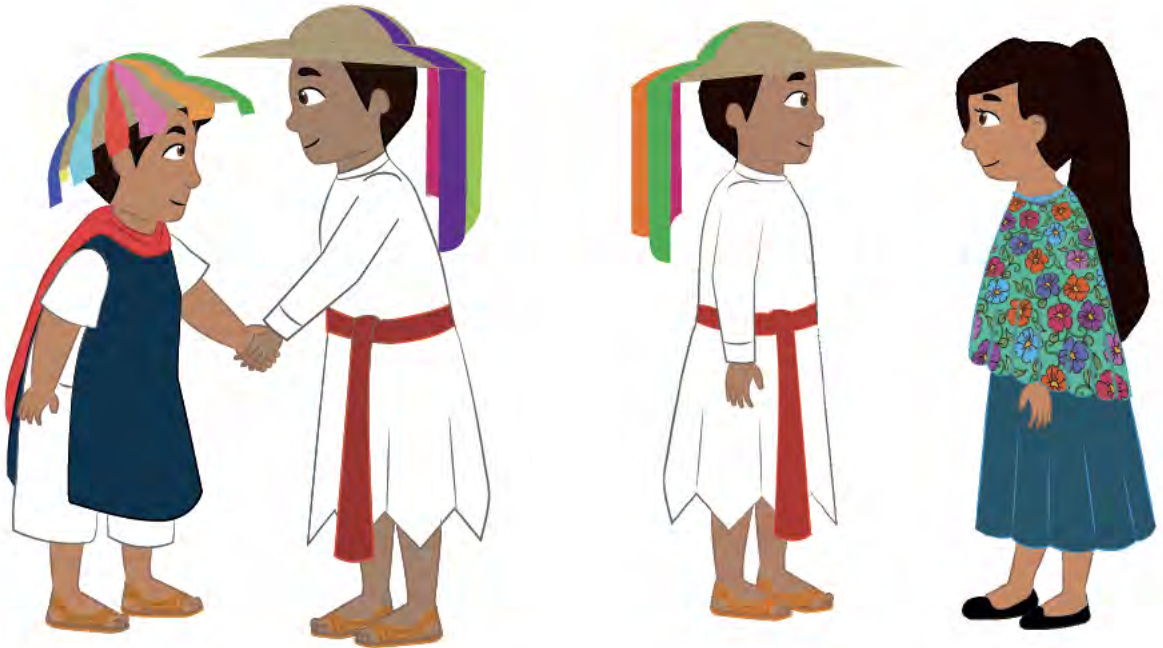
li'oyoxuke

9. JCHANTIK PATOB O'ONTONAL

Ta tsopoltsop cha' k'oponik xchi'uk ak'ik ta k'eel ti jtosoltos patob o'ontonale.

Lo'iltaik ti k'usi la apasike.

10. KAPAL VOTS'BIL TS'IBETIK

Sa'o ta kapal vots'ol xotetik ti patob o'ontonale.

PATOB O'ONTONAL

batkun	li'ote	chibat
batan	te xa com	

11. ABTEJKUTIK

Tsobabaik ta tsopoltsop.

Ta junjun tsop ak'ik ta ilel ti bu cha pasbeik slok'olal ti patob o'ontonal ta yut sakil muk'ta pech vune.

Pasbeik slok'olal ti patob o'ontonal ta junjun sakil muk'ta pech vun xchi'uk bonik.

12. PATOB O'ONTONAL TA PECH VUN

Ta junjun tsop k'oponbo achiiltak ti k'usi la ats'ibtaik ta junjun sakil muk'ta pech vun xchi'uk k'elik mi lek la ats'itaik li patob o'ontonale.

13. TSO'BILAL PATOB O'ONTONAL

Jchapanbatik yu'un xkak'tik ta k'elel ti slok'eb abtelale.
K'oponik ta stojolal achiiltakik ti svinajesobil patob
o'ontonale.

14. CHKAK' TA ILEL K'USI LAJ JCHAN

K'elo xchi'uk k'opono ta junjun chol li lo'ile, ja' jech cha pas lok'olal li'e ti bu chvul ta ajol ti k'usi la achane.

Sjak'el lo'il	Lek ta jpas	Batel lek ta jpas	Ta jk'an jkolta
¿Jcholbe smelolal stuk'il li patob o'ontonale?			
Ta jpatbe yo'onton ti jchiiltak ta chenvune.			
Ta jpatbe yo'onton ti k'uts alale.			
Ta jna' sk'oponel li jtosol tos patob o'ontonale.			
Xu' ta jpas jpok slok'olal li patob o'ontonale.			

STAOBIL STUK'ILAL ABTEL:

Jnop jk'elbetik smelolal yuts'ilal ixtolaletik pasbilanbil ta k'obal.

SA'OBIL ABTELAL:

Li abtelal li'e chyak' ta ilel smelolal yuts'il ti ixtolal pasbil ta k'abale, jech cha pas ta set'bil vunetik li slok'ol xchi'uk sbi ti ixtolaletike.

ABTEJEBALETIK:

Sakil vunetik,
Texerex,
Te' lapis,
Bonil,
Set'bil vun,
Sts'ibal bats'i k'op,
Epal jpok vunetik,
Vun,
Akuxa,
No,
Sakil muk'ta pech -vun.

1. *Ato jay p'el k'opetik.*

K'opono xchi'uk atio jay p'el k'opetik ta junjun chol ts'ibetik yo' jech xu' cha ts'ibta ta yut chanjot xchikin ti jay/p'el yich'oje.

YUNI BANDERA MÉXICO

Uni *Bandera* yu'un México,
oxib sbon li *bandera*,
ta xkich'ot ta muk',
ta sjunul ko'onton, ta jk'anot.
Yox, sak xchi'uk tsoj,
¡lek k'upil aba!
sts'ayayetik ta yaxal vinajel,
xa nichimtas jlumal,
¡jech k'upil aba!

K'ejintao xchi'uk achiiltak li k'ejimol Yuni *Bandera México*

2. *K'USI JNA'OJ*

Lo'ilajanik xchi'uk achiiltak smelolal li chololchol tsi'babil sjak'el lo'ile:

¿K'uxi cha tajin vo'ote?

¿Buch'u cha chiin ta tajimol?

¿K'usi ixtolal oy ta ana?

¿K'usi x-elan?

¿K'uxi ta ixtalanel?

¿Mi oy ameltsanojik junuk ixtolal? ¿Bu junukal?

3. VO'NE IXTOLAL

Lo'ilajan xchi'uk atot ame' k'uxi itajinik ta vo'ne k'alal bi'k'itik to'oxe. Pasbo slok'olal ti ixtolal la stunes atot ame' li ta yut chaot xchikin.

Ak'o sts'iba li avachanubtasvanej li sbi ixtolal la stunesik ta vo'ne li avuts'avalal k'alal bik'itik to'oxe.

Lok'tao sbitak li ixtolal ta kitsbil ts'ibetike.

<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>

4. **LOK'OLAL TA SAKIL MUK'TA PECH VUN**

ta tsopoltsop pasbik slok'olal jun chibuk ixtolal ti toj ep xa k'upinike xchi'uk bonik.

Ts'ibtabik sbi ti slok'olal ixtolal la apasike.

5. JOY KITSO LI IXTOTALIETIK TI BU TOJ EP XA K'UPIN CHA VIXTALANE.

Ts'ibtabo sbi li ixtotal laj ajoy kits ta ak'ole.

6. KOJTIKINTIK IXTOLALETIK

Tsi'btao ta vun ti sjak'obil ti k'usi cha k'an cha chan yu'un ti ixtolaletike.

Mu me xch'ay ta avo'ontoni sts'ibael ti yak'obil ta ilelsjak'obil ta chololchol k'ope.

K'opono xchi'uk avajchanubtasvanej li jak'bil k'op acholanoj ta ts'ibaele, xchi'uk lo'iltaik mi ja'no'ox cha k'an cha na' ta stojolal ti ixtolaletike.

7. SA'EL LO'IL A'YEJ

Ba jvu'lantik junuk mol te ta jlumaltike.

Mu me xch'ay ta avo'ontoni ti k'u sba chkich'tik ta muk'e.

Ts'ibtao skotol ti k'usi slo'iltae.

9. **CHA' JSA'TIK LO'IL A'YEJ**

Komon chapik xchi'uk avajchanubtasvanej buch'u xu' chtal svu'lanukutik.

Albo avajchanubtasvanej ak'o tsi'bta chololchol sjak'el lo'il a'yej ta stojolal li buch'u chtal svu'lanukutike.

Lok'tao ta vun ti chololchol sjak'el lo'il a'yej ts'ibtabil avu'unike.

Komon jts'ibtatik lik vun ti bu jk'anbetik vokol ti jun jchiiltik ta naklom yo' jech xu' ta svu'lanukutik.

10. **JPAS IXTOLAL**

K'aktik ta ilel xkuxetel ko'ontik ta stojol ti kulo'tike. Ak'bo spatobil yo'onton.

Ts'ibtao ti k'usitik slo'ilta ti kulo'tike.

11. K'ATAL VA'AL SBI IXTOLALETIK

Ti li' ta k'atal va'al chaot xchikin ts'ibtao ta yut yo' jech cha ts'akubtas ta ts'ibael sbi ti lok'oletike

A crossword puzzle grid with the following structure:

- Top row: 1 empty cell.
- Second row: 7 empty cells.
- Third row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Fourth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Fifth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Sixth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Seventh row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Eighth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Ninth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Tenth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Eleventh row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Twelfth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Thirteenth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Fourteenth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Fifteenth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Sixteenth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Seventeenth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Eighteenth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Nineteenth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Twentieth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Twenty-first row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Twenty-second row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Twenty-third row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Twenty-fourth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Twenty-fifth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Twenty-sixth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Twenty-seventh row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Twenty-eighth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Twenty-ninth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Thirtieth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Thirty-first row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Thirty-second row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Thirty-third row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Thirty-fourth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Thirty-fifth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Thirty-sixth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Thirty-seventh row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Thirty-eighth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Thirty-ninth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Fortieth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Forty-first row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Forty-second row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Forty-third row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Forty-fourth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Forty-fifth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Forty-sixth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Forty-seventh row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Forty-eighth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Forty-ninth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.
- Fiftieth row: 1 empty cell, followed by 6 empty cells.

- karo
- pelota
- turumpu
- kanika

K'elo xchi'uk junuk achiil li k'atal va'al chaot xchikin ti bu la ats'ibta sbi li ixtolaletik xchi'uk tuk'ibtaso mi oy bu la ch'aye. Ts'ibtabo sbi jo'obuk ixtlolal fa avun, pasbo slok'olal xchi'uk bono.

12. SET'BIL VUN TI K'U SBA LA JCHAN TA SA'ELE

Set'o li slok'olal ixtolaletike xchi'uk pak'o li ta yut chanjot xchikin jech ti k'ucha'al cha k'anbate. R10

Ixtolal pasbil ta k'obal	Ixtolal mu pasbiluk ta k'obal

13. ALO K'U X-ELAN

Albo sbi ti ixtolal ti slo'itabel yelanil ti achiile.
Chol ts'ibtao sbiik li ixtolaletik ti laj alo'iltaik yelanil.

K'opono ti sbi ixtolal la ats'ibtae.

14. TAJIMOL TA SA'EL LO'IL K'OP

K'elo jpok vun yu'un ti ixtolaletike xchi'uk lo'iltao k'usi

15. SBI IXTOLALETIK

Ts'ibtao sbi ixtolaletik xchi'uk ti set'anbil xot ts'ibetike.
Lok'tao ta vun li sbi ixtolal la acholane.

**K'opono li sbi ixtolaletik ti la ats'ibtae xchi'uk ak'o ta ilel
ta t'imanbil ts'ibetik ti slikeb xotal ats'ib.**

16. SET'O XCHI'UK PAK'O

Set'o li sbi ti ixtolaletik tik'atik ta yuf chaot xchikin xchi'uk
pak'anbo ta junjun yolon lok'lale. R11

--	--

--	--

--

K'opono ti sbi ixtolaletike.

17. SK'AK'ALIL SK'OPONEL VUN

Komon t'ujik jpokuk vun xchi'uk albik avajchanubtasvanej ak'o sk'oponbuxuk li vune.

Lo'iltao li k'usitik laj avaibe smelolale.

18. XCHAPBENAL TAJIMOL

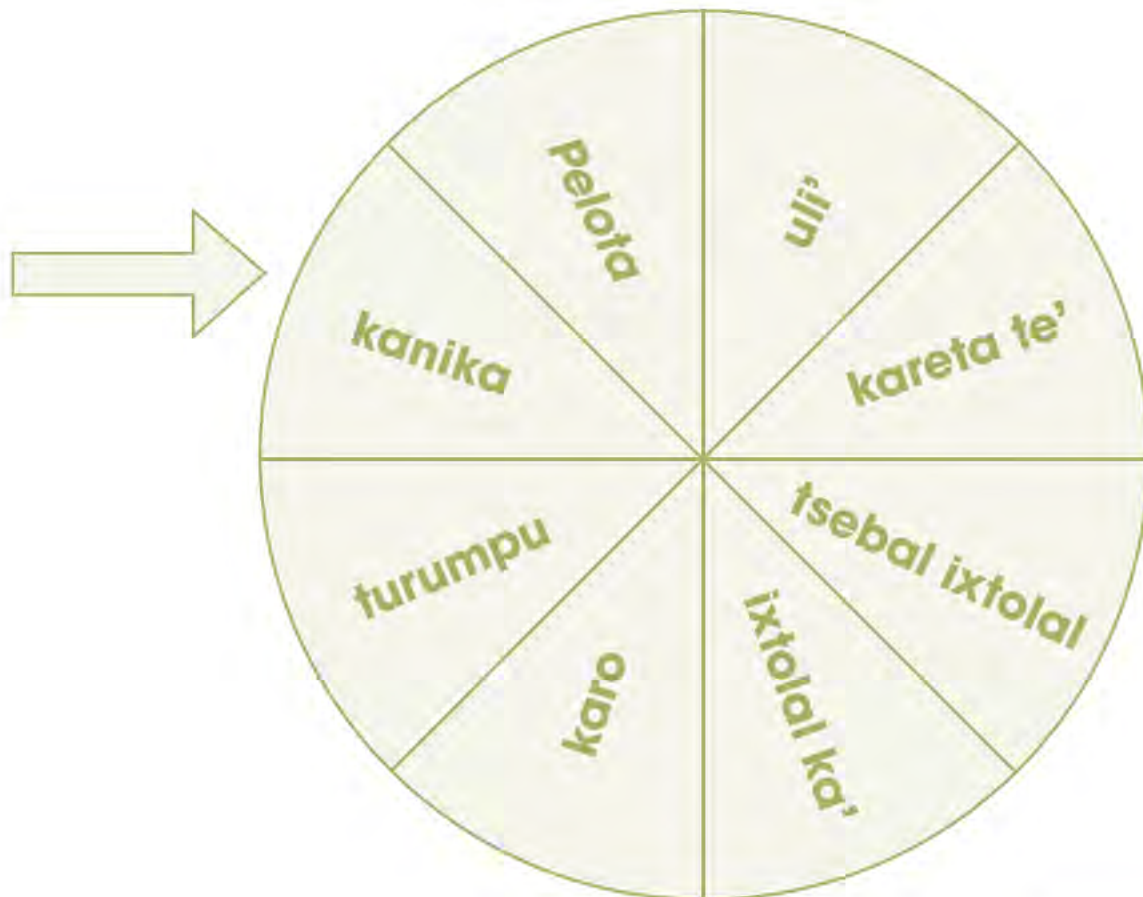

Lo'itabo k'uxi stak' chapel stajimolal xchi'uk ti ixtolale.

Chapo junuk tajimol xchi'uk lo'itabo k'uxi x-elan ta tajintael.

19. SET-SET IXTOLAL

Set'o li ts'ibabil k'opetik xchi'uk li set-set ixtolale, pak'o ta pojpoj vun xchi'uk pak'o sbi ixtolaletik ta junjun xch'akbenal. R12 Tajinkutik xchi'uk jpasbetik slok'olal li ixtolal ti bu chpaj ta joyoyetel.

20. KAIBETIK SLO'IL SK'OP LI JCHANUBTASVANEJE

TA TSEBAL PASBIL IXTOLAL

Ta jk'upin ti tsebal pasbil ixtolal yu'un jlumaltike, ja' ti toj lek t'ujumike, ta jk'upin jelbe sk'u'-spok', t'ujum ta k'elel k'alal xkak'be slap yantik sk'u' spok', xchi'uk stsek ta kaxlan k'u'il ja' toj yan ta k'elel.

Ti jme'e ta xchi'inun ta tajimol, ta tspasbe stsek ti kuni ixtole, k'alal chtal svu'lanikun ti kuts'kalaltak ta "Mérida", xnichimaj xa no'ox ko'onton yu'un chi tajinkutik ta spasel ti ixtol ve'lile.

Ti kuts'kalal Norma sbie tspas balbil vaj ta yanal te', ja'uk ti Xloxae te ta stulbe yanal paka' yu'un tspas sopa, vu'une ta jchapan ti ve'evalte' jech xnichimaj no'ox ko'ontokutik chi tajinve'kutik ta sob ik'luman xchi'uk ti kixtolkutike.

Ti jme'e lek chil ti chi tajinkutik ta nae, ja' mu sk'an ti chi lok'kutik batel te ta xoraltike, yu'un xibal sba xi lajunkutik ta net'el.

La sts'ibta: Juan Domínguez Osorio

La scha' ts'ibtaik: Javier Gómez Santiz, Pedro Pérez Martínez, Sebastián Pérez González, Mario Álvarez Hernández y Salvador Sánchez Gómez

Ak'o skoltaof avajchanubtasvanej ta sts'ibtael ti k'usi sjak' li chololchol ts'ibabil lo'ile.

1.-¿K'usi sbi li lo'ile?

2.-¿K'usi sbi li yuts' yalal ti tsebe?

3.-¿K'usi pas ti sme' ti uni tseb ta stojolal ti Tsebal pasbil ixtolale?

21. SMANTALIL TAJIMOLAL

Ti tana li'e jchaptik smantalil li tajimole.

Ak'bo sna' achiiltak li smantalil ti tajimole.

Tajinkutik xchi'uk jch'unbetik smantalil.

22. ¡SA'EL K'OPETIK!

Ts'ibtao li k'opetik ti bu ko'ol slikebale, jech k'ucha'al yilobil.

texerex

kanika

<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>

23. K'u x-elanil ti k'usitike

K'elo ti lok'oletike xchi'uk ak'o skoltaot avajchanubtasvanej ta sk'oponel li lo'iletike jech ts'ibtao p'el elanil k'op ti bu sk'antoe.

1. Li ixtolal pelotae

ja' _____.

2. Li karoe ja' _____

sbonil.

3. Li stsek ti ixtolal tsebe ja'

_____ sbonil stsotsil sjol.

4. Li jol nae ja' meltsanbil ta

_____.

5. Li kereme toj _____.

6. Li ue ja' _____.

7. Li sk'elobil osile

ja' _____.

Xchi'uk achiil cha' k'elo li jchololchol lo'il la ats'ibtae.

Cha' ts'ibtao ti p'elantik elanil k'op ti bu mu'yuk lek avilik ts'ibabile.

24. ¿BU JLIKESTIK?

Ta tsopoltsop tsakik lok'eltal ta kaxaik li set'bil vun ti oy xa slok'olal avunike.

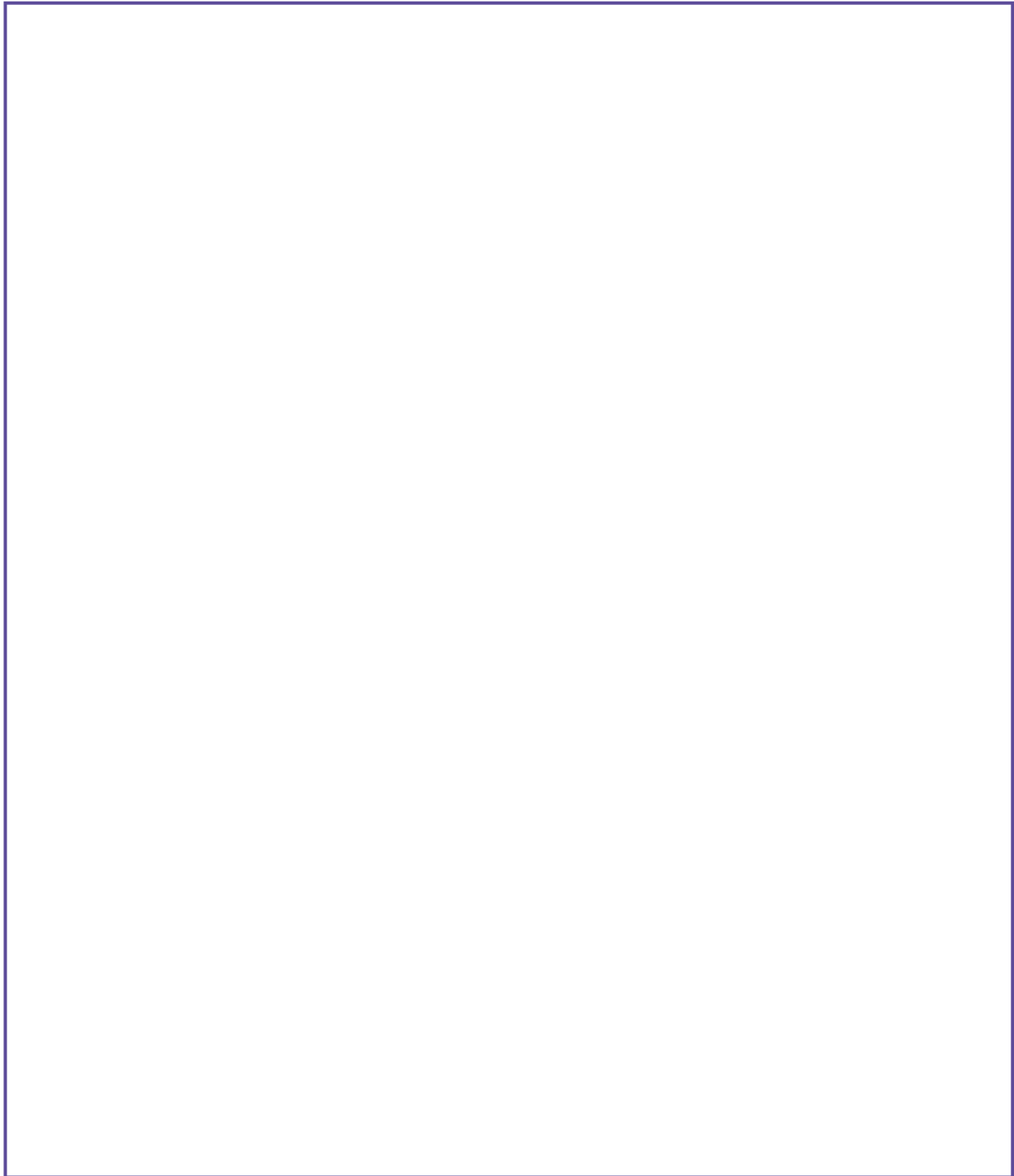
Ts'ibtabik sbi ta yolon junjun slok'olal ti ixtolaletike.

24. KOMON CHAPIK TA SMELTSANEL LI SET'BILAL PECH SVUNAL TAJIMOL

Set'o lik svunal tajimol yo' jech xu' cha lok'tabe slok'olal
xchi'uk cha ts'ibtabe sbi li ixtolaletik pasanbil ta k'obale. R13

25. SPASEL SMAMTALIL TAJIMOL

K'u x-elan xa na' ti mu'yukuk smantalil li tajimole.

Chapik xchi'uk achiiltak smantalil li tajimol ta slok'ol li ixtolale xchi'uk ak'o sts'ibta avajnanubtasvanej ta sakil muk'ta pech vun.

26. SLOK'OL SET'OBIL IXTOLALETIK

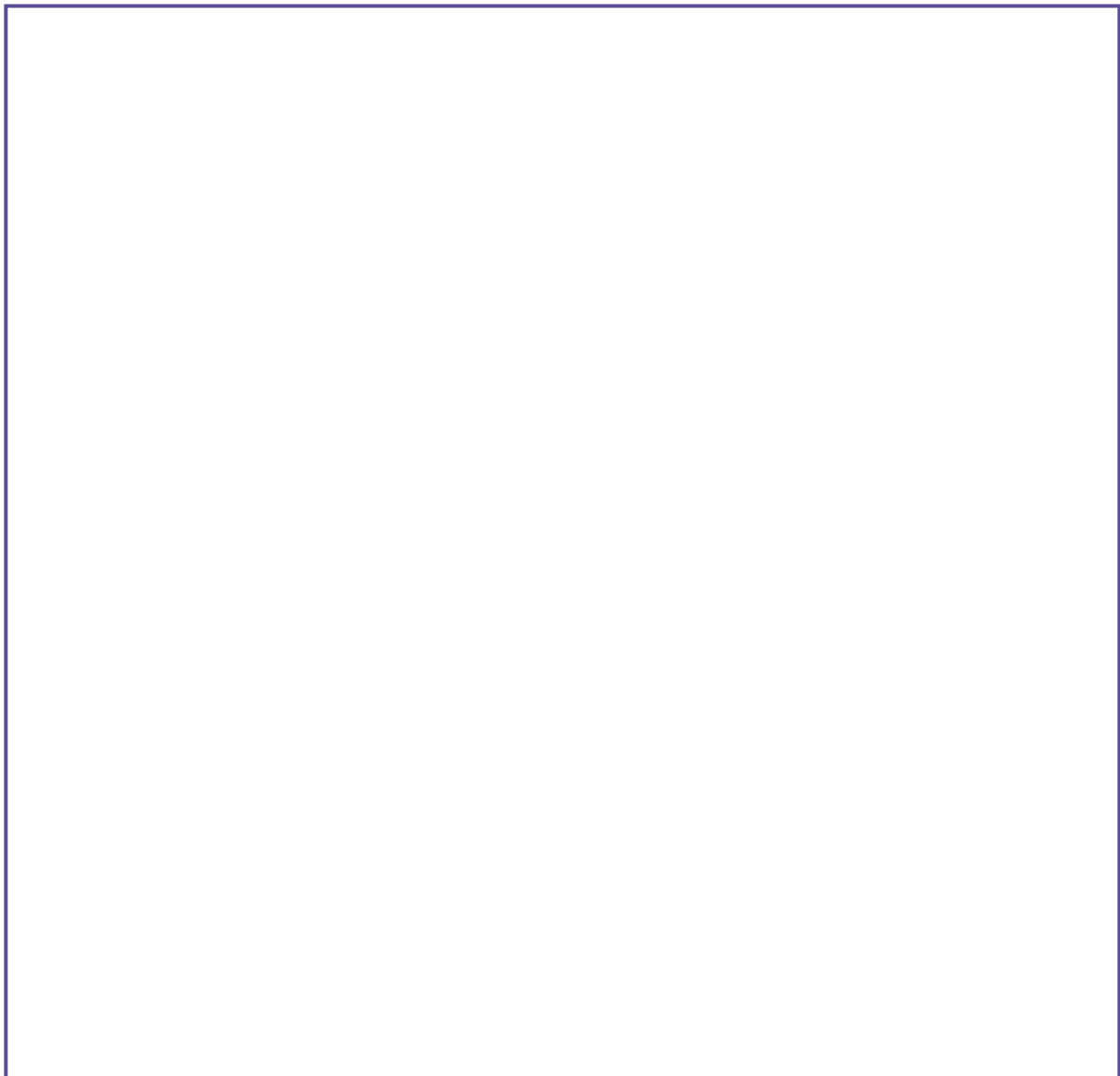
Set'o li vunetik ti bu oy slok'olal ixtolaletike. R 14 y 15

Ta spat li vun ti bu oy slok'olal ti ixtolaletik ti la aset'e, ts'ibtabo
sbi junjun ixtolaletike

Pak'o ta pojpoj vun li lech svunal ixtolal tajimole.

Tajinanik xchi'uk achiiltak.

Ich'o batel ta ana ti ixtolal vun yu'un ti ixtolaletike yo' jech xu'
cha tajin xchi'uk avuts' avalab.

27. CHK'AK'TA ILEL K'USI LA JCHAN

K'elo xchi'uk k'opono ta junjun chol li lo'ile, ja' jech cha pas lok'olal li'e

li bu chvul ta ajol ti k'usi la achane.

Sjak'el lo'il	Ta jpas lek	Batel tik ta jpas	Ta jk'an jkoltael
Chkalbe smelolal ti k'u x-elan ta pasel ti ixtolaletike			
Chkojtikin xchi'uk kich' ta muk' li ixtolal pasanbil ta k'obale.			

Ts'ibtao ti k'usi lek la ak'upin li' ta snopbenal abtelale.

SA'OBIL STUK'ILAL ABTEL:

Jk'eltik, jchikintatik xchi'uk jlo'iltatik ti ya'yejal ve'liletik ta stunesik ta junjun k'in ta sna uts' alalil xchi'uk k'usitik ve'lilal stunesik ta junjun sk'in/k'inal jlumaltik.

STAOBIL ABTELAL:

Li snopbenal abtele ta xa vojtkin k'usitik ve'lilal stunesik ta junjun s k'in/k'inal uts'alal xchi'uk sk'in/k'inal jlumaltik yu'un xu' cha meltsanbe jpok svunal sbitak xchi'uk skap li ve'liletike.

ABTEJEBALETIK:

Sakil vunetik,
Texerex,
Te' lapis,
Bonil,
Set'bil vun,
Sts'ibal bats'i k'op,
Epal jpok vunetik,
Vun,
Akuxa,
No,
Sakil muk'ta pech -vun.

1. *K'USI JNA'OJ*

Lo'iltao xchi'uk achiiltak li chololchol sjak'el lo'il a'yej:

¿K'usi ve'lilal cha tunes ta junjun k'ak'al ta ana?

¿Albo sbi ti ve'lil ti toj ak'upinoj ta slajesele?

¿Mi cha na' k'u x-elan ta meltsanel?

¿Mi cha vojtkin li k'usitik skapin li ve'liletike?

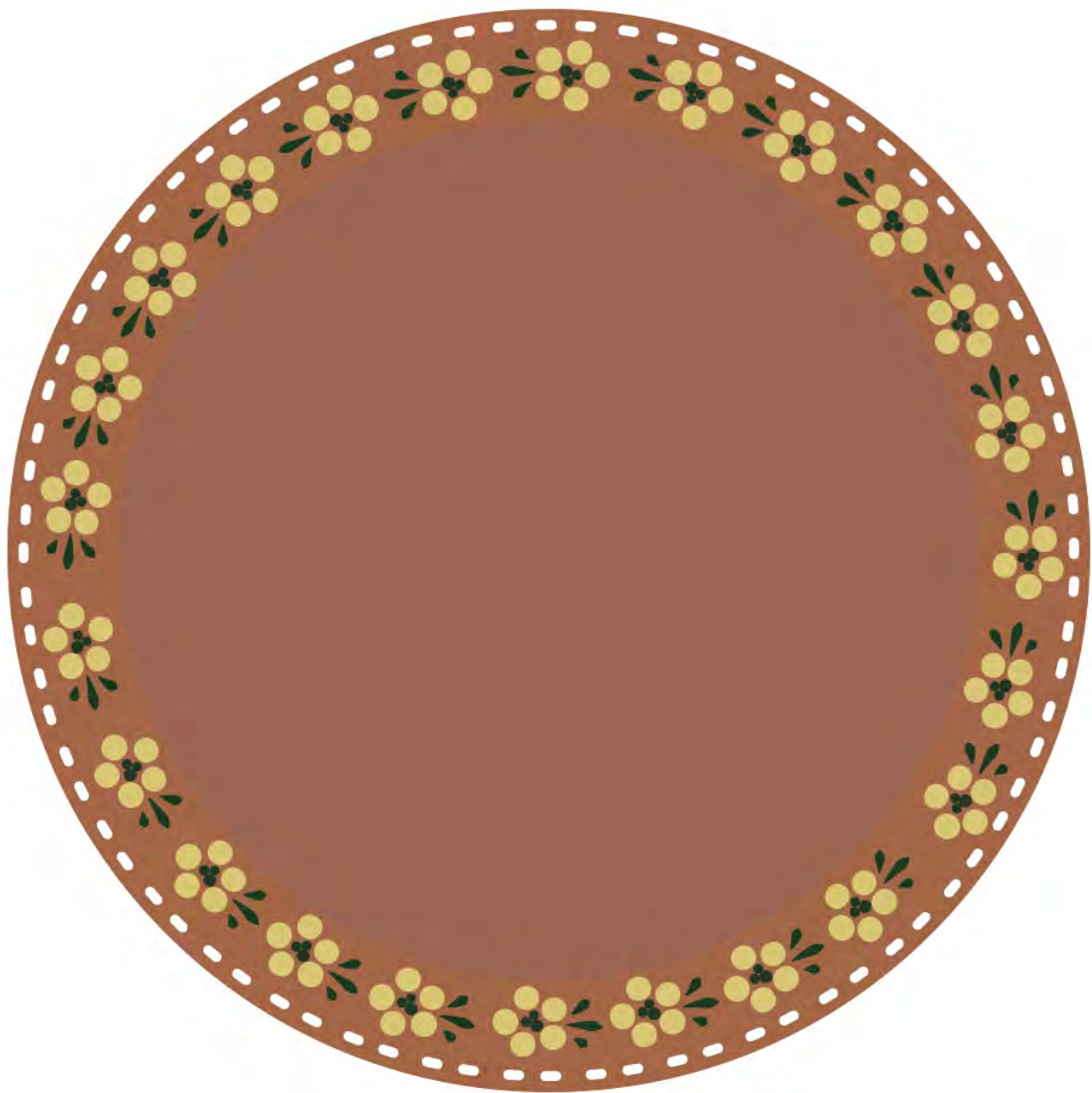
¿Oy jkojuk aviloj k'u x-elan smeltsaj jchopuk ve'lil?

2. *P'INETIK TA NAIL VE'LIL*

Set'o li abtejebal spasobil ve'lil.

Pak'o li ta slok'olal yut muk'ta set-set sets' li p'netik oy avun ta anae. R16

Lok'tao ta sakil muk'ta pech vun li abtejebal spasobil ve'liletik la apak' ta yut muk'ta set-set sets' xchi'uk ts'ibtabo sbitak.

3. SK'AK'ALIL TA JAK'EL

Vu'lano avuts' avalal jak'bo li chololchol lo'ile:

¿K'usitik ve'lil slajesik ta junjun k'ak'ale?

¿K'usi v'elilal slajesik k'alal spasik k'in ta snaike?

Ts'itabo sbitak ta avun.

4. KOMON LO'IL

Lo'iltao xchi'uk achiiltak ti k'usi la ata ta ilel xchi'uk ta jak'el ta stojolal avuts' avalale.

5. SA'EL LO'IL A'YEJ

Ta tsopoltsop chapik xchi'uk avajchanubtasvanej buch'u xu' ta svu'lanukutik.

Albo avajchanubtasvanej ak'o tsi'btabe sbitak li buch'u xtal svu'lanukutike.

Komon t'ujik ti buch'u junukal ta svu'lanukutike.

Albo a avajchanubtasvanej ak'o ts'ibta chololchol sjak'el lo'il a'yej ta stojolal li buch'u ta svu'lanukutike.

Lok'tao ta avun ti chololchol sjak'el lo'il a'yej ts'ibabil avu'unike.

Komon ts'ibtatik lik vun ti bu jk'anbetik vokol ti jun jchiiltik ta naklom yo' jech xu'chtal svu'lanukutik.

6. TA SVU'LANUKUTIK

Mu me xch'ay ta ajol spatbel yo'onton ti buch'u tal svu'lanukutike.

Komon albo ti xa nak'be ya'yejal ta jun snak'benal ti slo'ile.

**Komon tsots cha' k'oponik xchi'uk achiiltak li sbitak
xchi'uk li skap li ve'liletike.**

Pasbo slok´olal xchi'uk bono skapbenal li ve'liletike.

8. YA'LEL CH'ATABIL BEK'ET

Mi xa na' k'usitik skapbenal li ve'lil ja' sbi "ya'llel ch'atabil bek'et".
Pasbo slok'olal ti k'usitik skapbenal chtun li ta ve'lil "ya'llel ch'atabil
bek'et".

Ts'ibtabo sbitak ti skapbenal ti ve'lile.

9. JA' JK'UPIN

Ts'ibtabo sbi ta yak'ol sets' ti k'usi ve'lilal cha k'upin cha tunes.

Set'o li k'usi skap li ve'lil cha k'upine. Pak'ano li ta yut sets'.

R17

Sbi ve'lil ta jk'upin: _____

Ts'ibtabo sbi li skap ve'lil ti bu cha k'upin ta slajesele.

10. TAJIMOL TA SA'EL XCHIIL UNI BIK'ITIK LOK'OBLALETIK

Set'o sa'obil xchi'il junjun lok'ol snup skap ve'liletik. R18

Ts'ibtao ta vun ti sbi ve'liletik la atabe ta sa'el xchiil slok'olal.

11. JCH'AKTIK VE'LILETIK

Ta tsopoltsop xchi'uk li set'bil sa'obil xchi'il junjun lok'ol snup ve'lile, tsobo lok'el ti ve'liletik ti stunesik ta junjun uts' alalil xchi'uk tsobo lok'el ti ve'liletik stunesik ta junjun sk'in/k'inal alumalike.

Ta tsopoltsop lok'taik ta jun sakil muk'ta pech vun li jtos ve'liletik ti stunesik ta sna uts' alalile.

Ta tsopoltsop lok'taik ta jun sakil muk'ta pech vun li jtos ve'liletik ti stunesik ta junjun sk'in/k'inal alumaltike.

12. LOK'EMTAL VE'LILETIK

Ta tsopoltsop ts'ibtao sbi ve'liletik lok'ental ta chonbolometik xchi'uk itaj, lobolal sat te'etik li ta yut chanjot xchikin.

Ve'lil lok'ental ta chonbolometik	Ve'lil lok'ental ta itaj, lobolal sat te'etik

13. SKAP VE'LILETIK

Nitankitso li lok'oletik li bu ts'ibtabil sbie xchi'uk ti bu skapbenal li ve'lile cha ta ta k'elele.

14. JK'OPONTIK VUNETIK

Komon t'ujik jpok svunal smeltsanobil ve'lil. Albo avajchanubtasvanej ak'o sk'oponbuxuk.

Ts'ibtao li ta yut chaot xchikin ti k'usi la achikintae.

K'opono ta stojolal achiiltak ti k'usi la ats'ibtae.

15. ABTEJKUTIK

Ta junjun/tsop ak'o ta ilel ti bu cha pasbeik slok'olal ti skap ve'lile.

Pasbeik slok'olal li skapebenal ve'liletik ta junjun sakil vunetik xchi'uk bono.

**Ts'ibtabik sbi ti skap ve'liletike ti la apasbeik slok'olal.
K'elo li yilobil.**

“ya'lel ch'atabil bek'ete”.

16. LI K'OP TA PECH VUN

Ta junjun tsop k'oponbo achiiltak ti k'usi la ats'ibtaik ta junjun sakil vunetik xchi'uk k'elik mi lek la ats'itabeik sbi ti ve'liletike.

17. XCHI'UK ACHIILTA TA ABTEL:

- 1.- T'ujik k'usi slok'olal ta xa vak'beik ta spat li avunike.
- 2.- Ts'ibtabeik yak'el ta ilel.
- 3.- Ts'ibtabeik sbi achiiltak ta spat li jpok ts'ibalil abtelale.

18. SVUNAL TSO'BILAL LOK'OL VE'LILETIK

Ta junjun tsop pasik jpok tso'bilal lok'ol svunal ve'liletik xchi'uk skapbenal.
Ts'isik li avabtelike.

19. YAK'EL TA ILEL TSO'BILAL LOK'OL VE'LILETIK

Jchapanbatik yu'un xkak'tik ta ilel ti svinajesobil abtelale.
K'oponik ta stojolal achi'iltakik ti svinajesobil abtelal ti la
atsobik ta jpok svunal sbi ve'liletik xchi'uk li skape.

20. CHKAK'TIK TA ILEL K'U X-ELAN YABTEL JCHIILTAKTIK

Mi laj ak'upinbe yabtel achiiltake toyo sme' ak'ob.
Mi mu laj ak'upinbe chimano yalel sme' ak'ob.

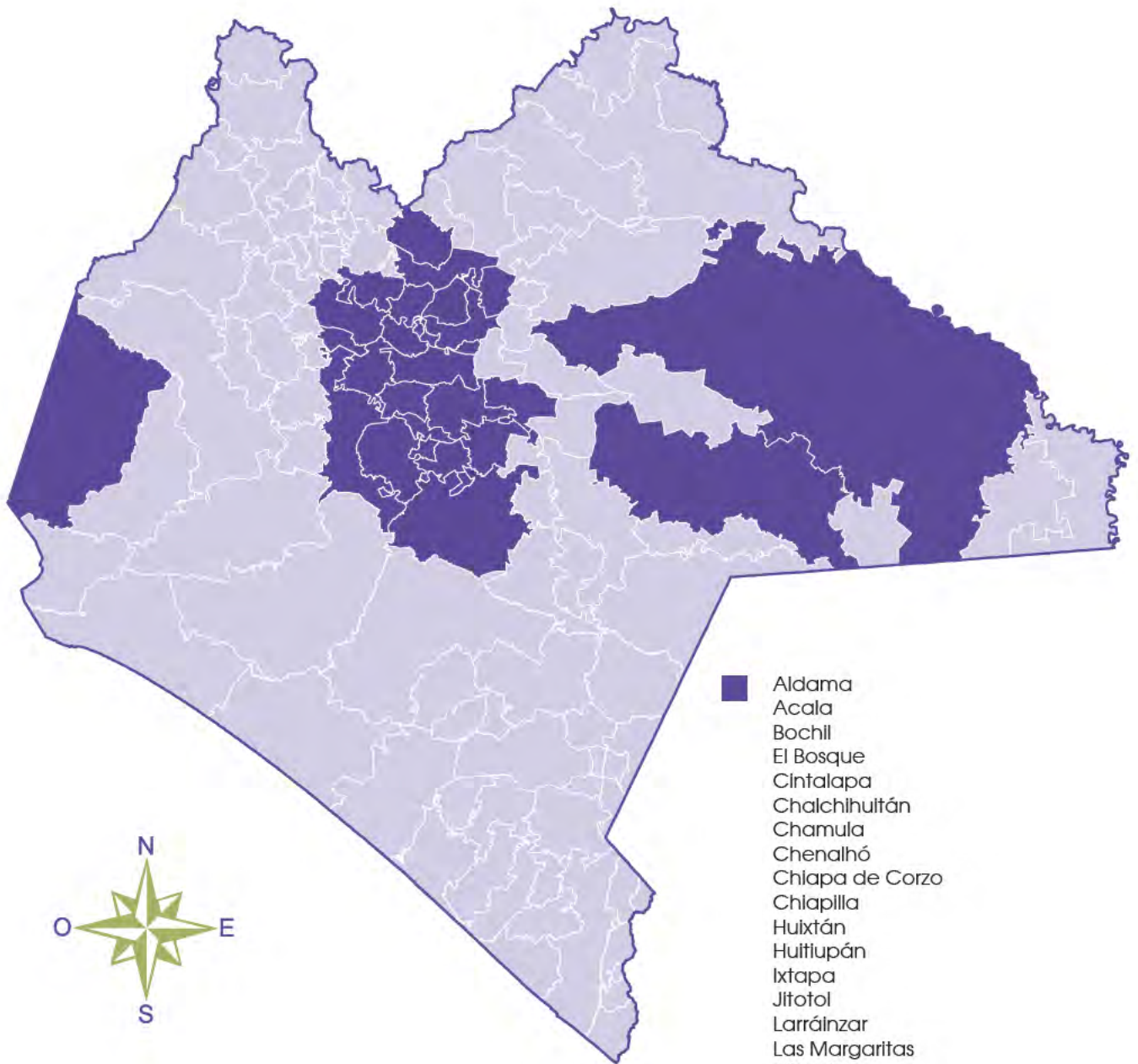
22. CHKAK'/TA ILEL K'USI LA JCHAN

Ja' sk'ak'alil ta jcha' chan li k'usi la jchane

K'elo xchi'uk k'opono ta junjun chol li lo'ile, ja' jech cha pas lok'olal

li'e li bu chvul ta ajol ti k'usi la achane.

Sjak'el lo'il	Ta jpas lek	Batel tik ta jpas	Ta jk'an jkoltael
Chkalbe smelolal kabtel ti k'u x-elan ta pasel ti jpok vun j-al lo'il skap ve'lile.			
Kilbatel ti slok'olal ti k'u x-elan ta smeltsanel ti jun ve'lile.			
Jmeltsan jun jpok vun j-al lo'il skap ve'lile.			
Ta jt'un li k'u x-elan ta ak'el ta ilel ti k'opetik ti chal li abtelale.			
Jtunesoj elanil k'ucha'al chkalbe			

- Aldama
- Acala
- Bochil
- El Bosque
- Cintalapa
- Chalchihuitán
- Chamula
- Chenalhó
- Chiapa de Corzo
- Chiapilla
- Huixtán
- Huitupán
- Ixtapa
- Jitotol
- Larráinzar
- Las Margaritas
- Mitontic
- Nicolás Ruíz
- Ocosingo
- Pueblo Nuevo Solistahuacán
- San Andrés Duraznal
- San Cristóbal de las Casas
- San Lucas
- Santiago el Pinar
- Simojovel
- Soyaló
- Teopisca
- Totolapa
- Venustiano Carranza
- Zinacantán

A a ajan	B b ba	CH ch chitom	CH' ch' ch'o
E e ajan	I i ich	J j jay	K k ka'
K' k' k'ib	L l lobol	M m me'el	N n ni'
O o om	P p pepen	P' p' p'in	R r ravel
T t te'	T' t' t'ul	Ts ts tsek	Ts' ts' ts'i'
U u u	V v vakax	X x xonobil	Y y yuy
3			

SBI ATOLAL	ATOLAL
Muyuk	0
Jun	1
Chib	2
Oxib	3
Chanib	4
Jo'ob	5
Vakib	6
Jukub	7
Vaxakib	8
Baluneb	9
Lajuneb	10
Buluchib	11
Lajcheb	12
Oxlajuneb	13
Chanlajuneb	14
Jo'lajuneb	15
Vaklajuneb	16
Juklajuneb	17
Vaxaklajuneb	18
Balunlajuneb	19
Jto'm	20

SBI ATOLAL	ATOLAL
Jun xcha'vinik	21
Chib xcha'vink	22
Oxib xcha'vink	23
Chanib xcha'vink	24
Jo'ob xcha'vink	25
Vakib xcha'vink	26
Jukub xcha'vink	27
Vaxakib xcha'vink	28
Baluneb xcha'vink	29
Lajuneb xcha'vink	30
Buluchib xcha'vink	31
Lajcheb xcha'vink	32
Oxlajuneb xcha'vink	33
Chanlajuneb xcha'vink	34
Jo'lajuneb xcha'vink	35
Vaklajuneb xcha'vink	36
Juklajuneb xcha'vink	37
Vaxaklajuneb xcha'vink	38
Balunlajuneb xcha'vink	39
Cha'vinik	40

SBI ATOLAL	ATOLAL
Jun yoxvinik	41
Chib yoxvinik	42
Oxib yoxvinik	43
Chanib yoxvinik	44
Jo'ob yoxvinik	45
Vakib yoxvinik	46
Jukub yoxvinik	47
Vaxakib yoxvinik	48
Baluneb yoxvinik	49
Lajuneb yoxvinik	50
Buluchib yoxvinik	51
Lajcheb yoxvinik	52
Oxlajuneb yoxvinik	53
Chanlajuneb yoxvinik	54
Jo'lajuneb yoxvinik	55
Vaklajuneb yoxvinik	56
Juklajuneb yoxvinik	57
Vaxaklajuneb yoxvinik	58
Balunlajuneb yoxvinik	59
Oxvinik	60

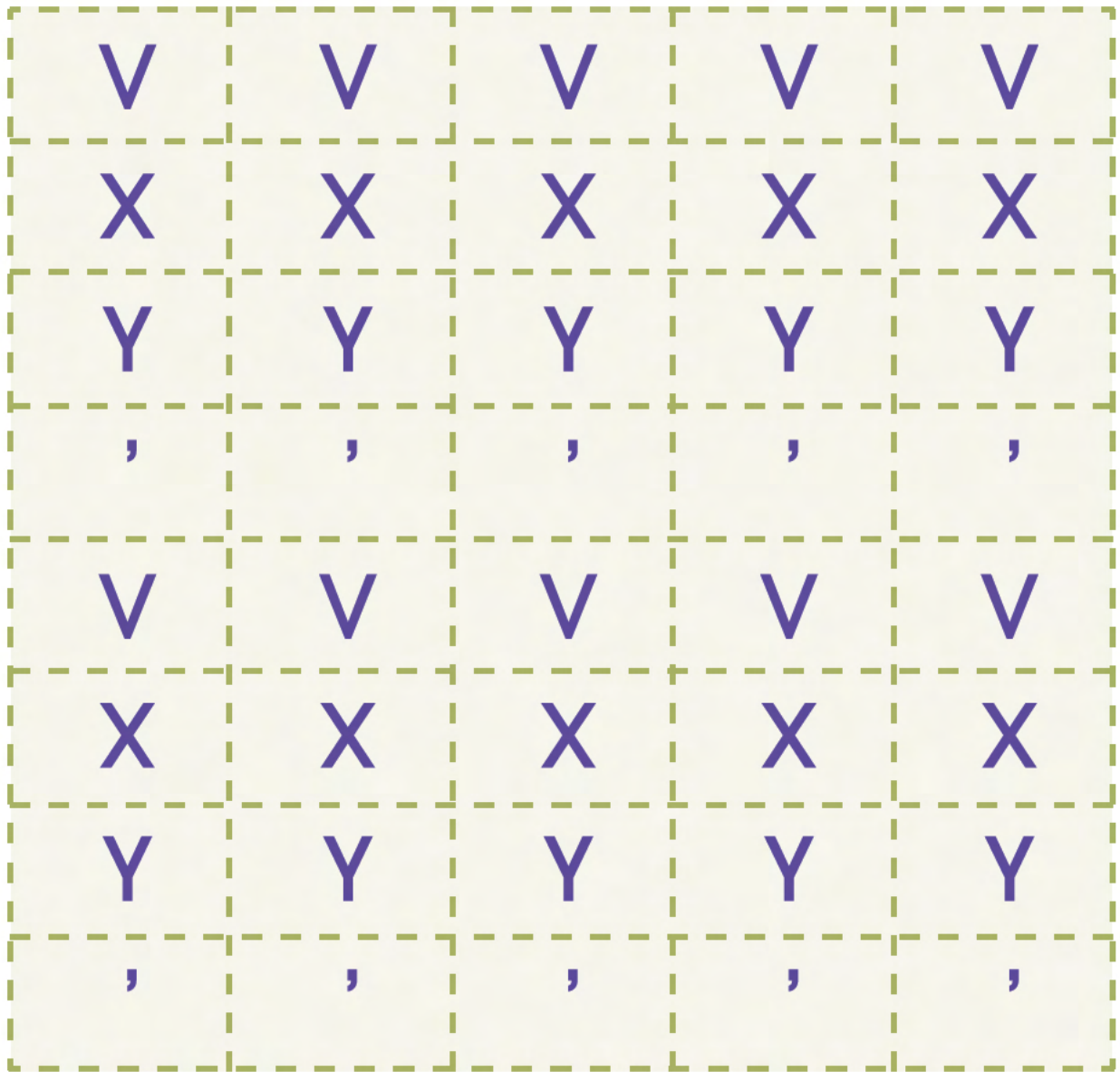
SBI ATOLAL	ATOLAL
Jun xchanvinik	61
Chib xchanvinik	62
Oxib xchanvinik	63
Chanib xchanvinik	64
Jo'ob xchanvinik	65
Vakib xchanvinik	66
Jukub xchanvinik	67
Vaxakib xchanvinik	68
Baluneb xchanvinik	69
Lajuneb xchanvinik	70
Buluchib xchanvinik	71
Lajcheb xchanvinik	72
Oxlajuneb xchanvinik	73
Chanlajuneb xchanvinik	74
Jo'lajuneb xchanvinik	75
Vaklajuneb xchanvinik	76
Juklajuneb xchanvinik	77
Vaxaklajuneb xchanvinik	78
Balunlajuneb xchanvinik	79
Chanvinik	80

SBI ATOLAL	ATOLAL
Jun yo'vinik	81
Chib yo'vinik	82
Oxib yo'vinik	83
Chanib yo'vinik	84
Jo'ob yo'vinik	85
Vakib yo'vinik	86
Jukub yo'vinik	87
Vaxakib yo'vinik	88
Baluneb yo'vinik	89
Lajuneb yo'vinik	90
Buluchib yo'vinik	91
Lajcheb yo'vinik	92
Oxlajuneb yo'vinik	93
Chanlajuneb yo'vinik	94
Jo'lajuneb yo'vinik	95
Vaklajuneb yo'vinik	96
Juklajuneb yo'vinik	97
Vaxaklajuneb yo'vinik	98
Balunlajuneb yo'vinik	99
Jo'vinik	100

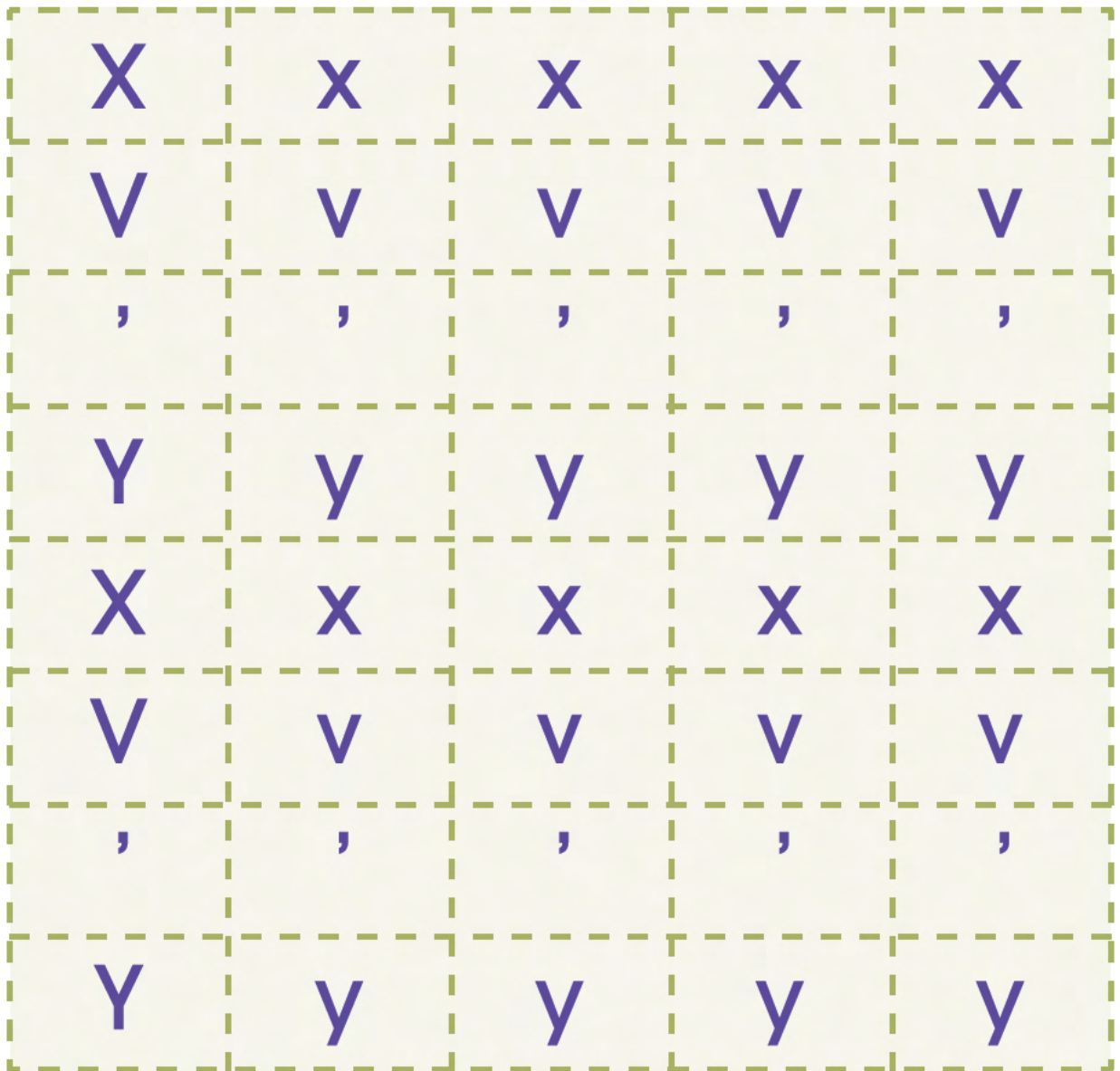
A	A	A	A	A
B	B	B	B	B
CH	CH	CH	CH	CH
CH'	CH'	CH'	CH'	CH'
E	E	E	E	E
I	I	I	I	I
J	J	J	J	J
K	K	K	K	K
K'	K'	K'	K'	K'
L	L	L	L	L
M	M	M	M	M

N	N	N	N	N
O	O	O	O	O
P	P	P	P	P
P'	P'	P'	P'	P'
R	R	R	R	R
S	S	S	S	S
T	T	T	T	T
T'	T'	T'	T'	T'
TS	TS	TS	TS	TS
TS'	TS'	TS'	TS'	TS'
U	U	U	U	U

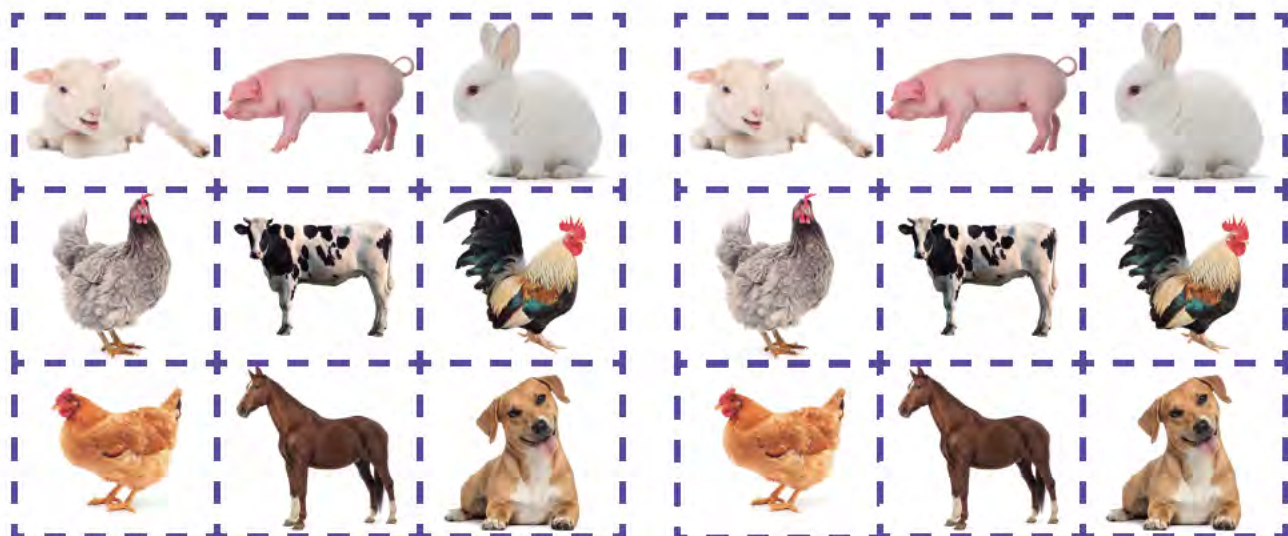

b	b	b	b	b
A	a	a	a	a
ch'	ch'	ch'	ch'	ch'
Ch	ch	ch	ch	ch
i	i	i	i	i
E	e	e	e	e
k	k	k	k	k
J	j	j	j	j
l	l	l	l	l
k'	k'	k'	k'	k'
n	n	n	n	n

M	m	m	m	m
p	p	p	p	p
O	o	o	o	o
r	r	r	r	r
p'	p'	p'	p'	p'
t	t	t	t	t
S	s	s	s	s
ts	ts	ts	ts	ts
t'	t'	t'	t'	t'
U	u	u	u	u
ts'	ts'	ts'	ts'	ts'

Set'obil 3

Set'obil 4

chij	alak'	k'a
f'ul	pech'	Kots
chitom	Vakax	kotstuluk'
bolom	kulajte'	ts'i'

Set'obil 5

		
chij	me'alak'	ka'
		
t'ul	pech'	kots
		
chitom	vakax	kotstuluk'
		
bolom	kulajte'	ts'i'
		
ib	chon	K'orochoch
		
ch'o	me'el	chuch
		
ok'il	saben	Om

Set'obil 6

jolil	Akanil
satil	ni'il
k'obal	Eil

Set'obil 7

Set'obil 8 y 9

Set'obil 10

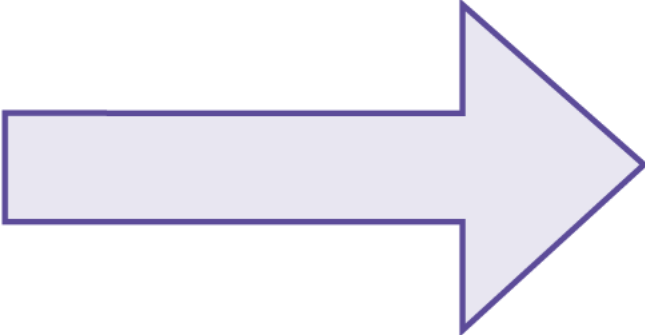
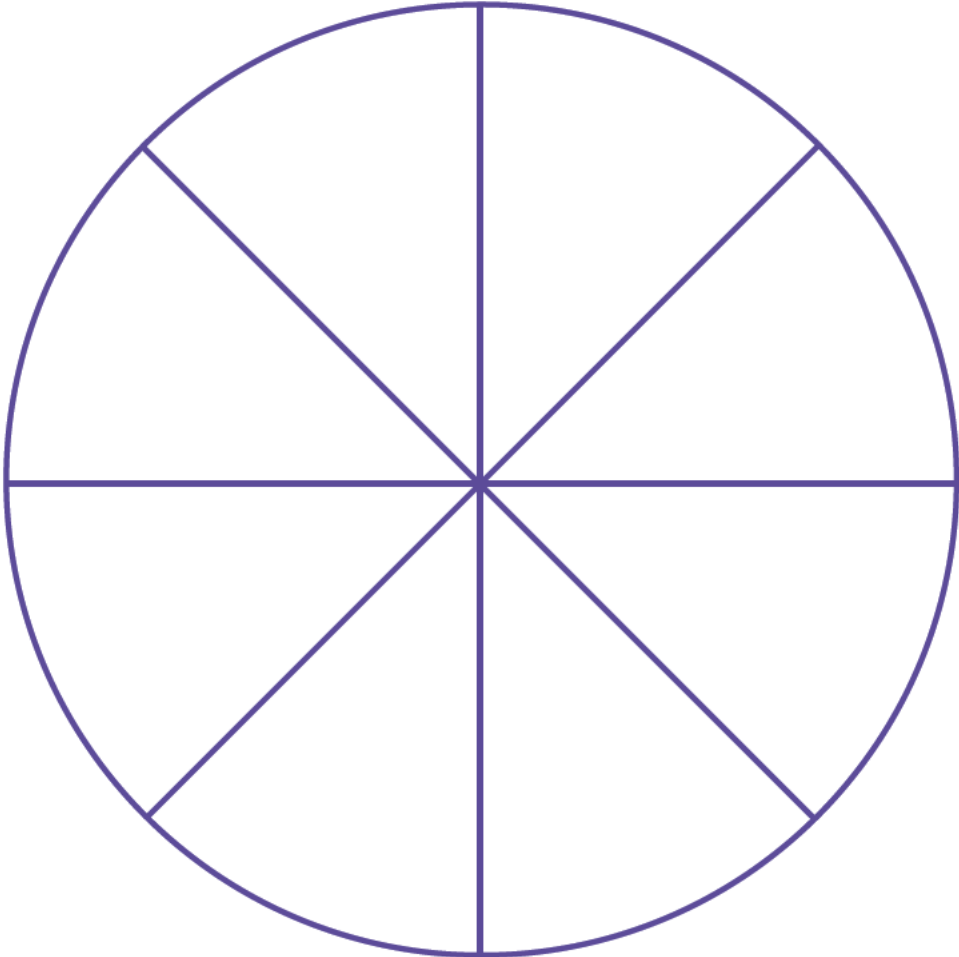

Set'obil 11

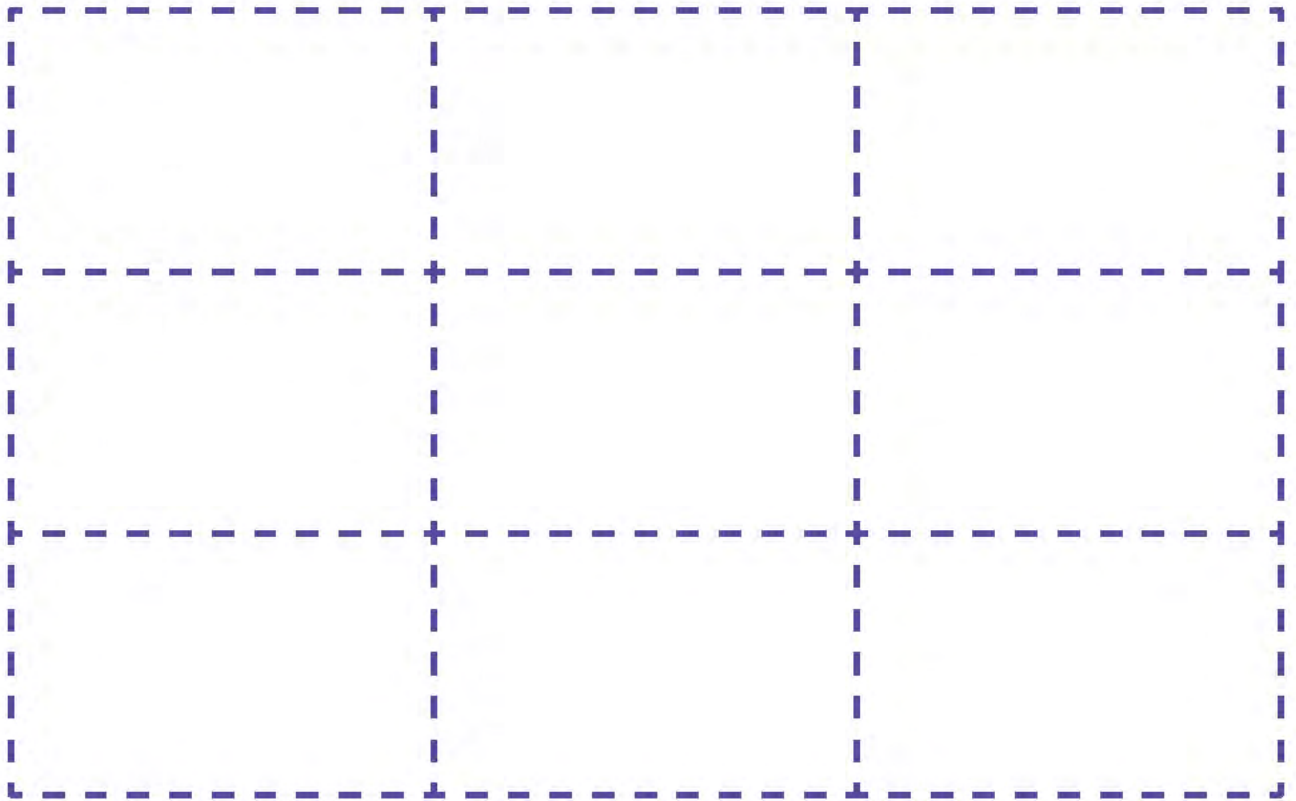
turumpu	pelota
kanika	tsebal ixtolal
kuchvanej	

Set'obil 12

Set'obil 13

Set'obil 14

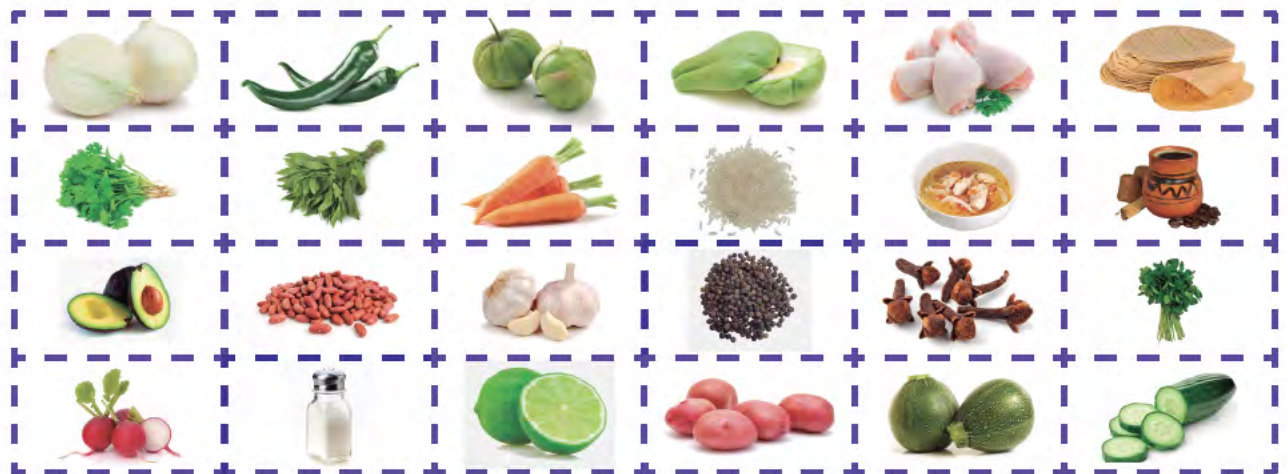
Set'obil 15

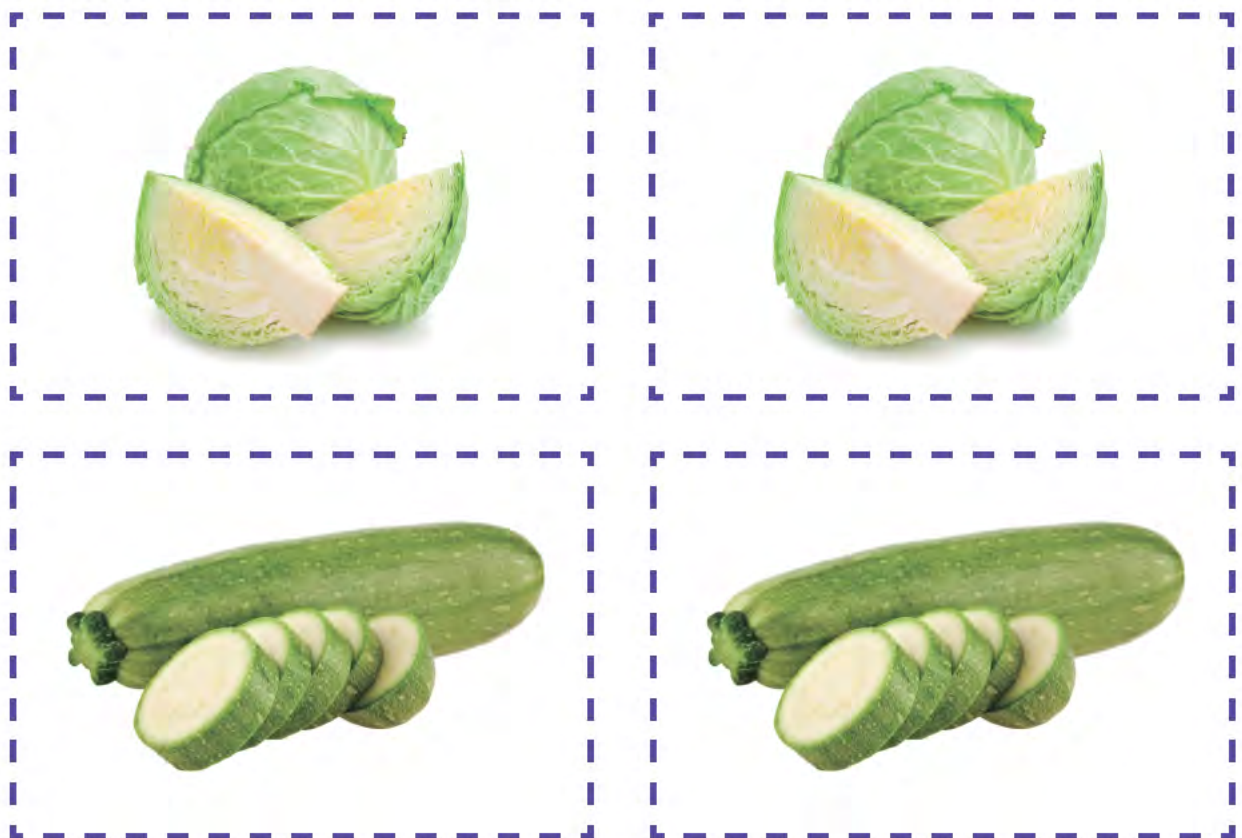
Set'obil 16

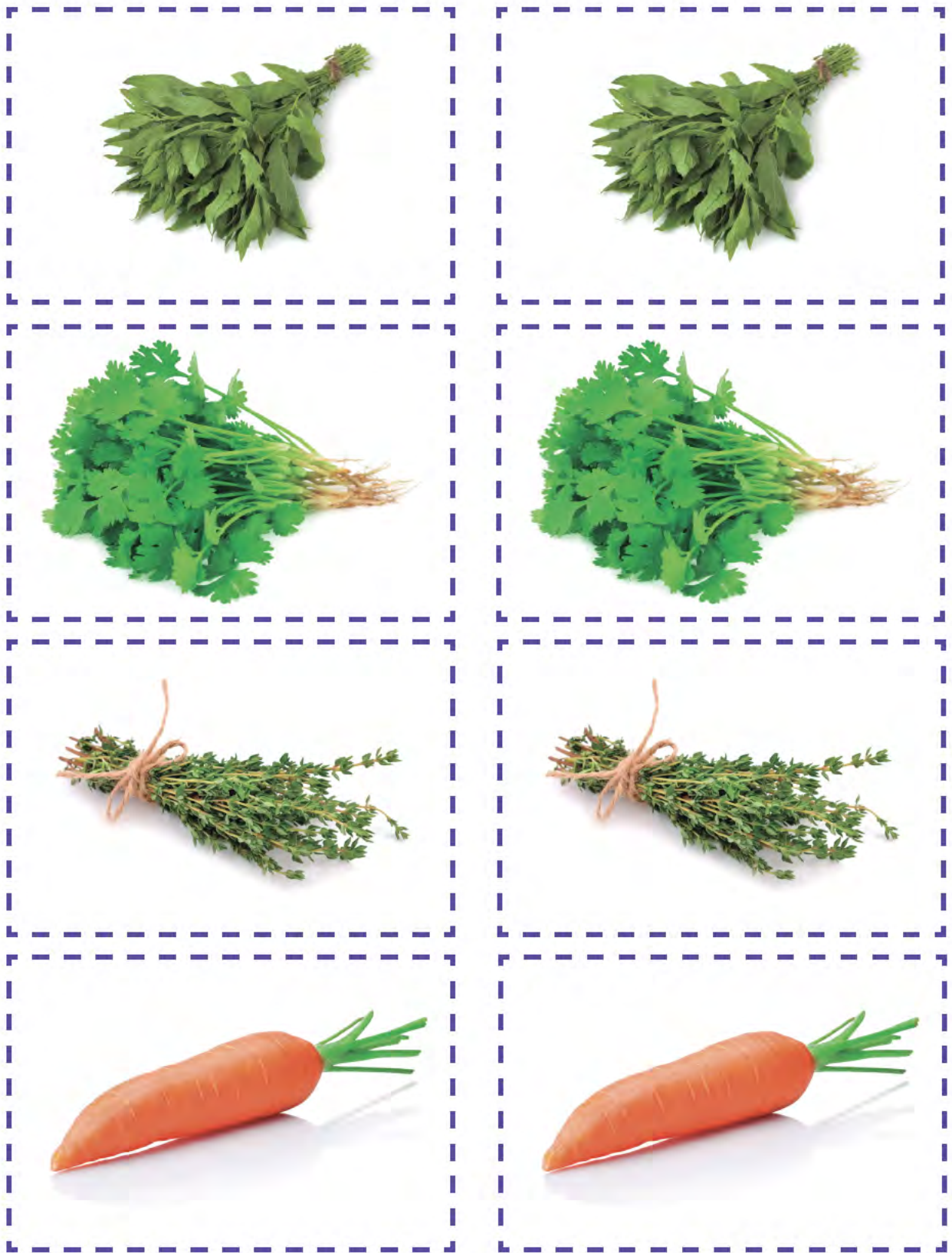
Set'obil 17

Set'obil 18

TSOTSIL
JPOK VUN YU'UN JCHANVUN
SBAKOJAL CHANOBVUN

Se imprimió por encargo de la Dirección General de Educación Indígena
a través de la Comisión Nacional de los Libros de Texto Gratuitos.

SEP
SECRETARÍA DE
EDUCACIÓN PÚBLICA

ESTADOS UNIDOS MEXICANOS

1